

TECHNICKÁ UNIVERZITA LIBEREC

Katedra: Katedra primárního vzdělávání

Studijní

program: Učitelství pro ZŠ

Studijní

obor: Učitelství pro první stupeň základní školy

Využití grafických technik ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy

The Use of Graphic Techniques at Art Lessons at the First Stage of Primary Schools

Diplomová práce: 10-FP-KPV– 0023 v roce 2012

Autor: Marie Havranová

Podpis:

Vedoucí práce: Akademická malířka Markéta Pošarová

Konzultant: -

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
97	4	56	6	23	1

V Liberci dne: 04. 04. 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Využití grafických technik na prvním stupni základní školy

Jméno a příjmení autora: Marie Havranová

Osobní číslo: P07000972

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv využitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 03. 04. 2012

vlastnoruční podpis

ANOTACE

Diplomová práce s názvem „Využití grafických technik na 1. stupni základní školy“ je zaměřena na prostředí, ve kterém žák vyrůstá. V teoretické části jsou popsány grafické techniky, které jsou podle mého názoru vhodné k využití při výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Praktická část je rozdělena na metodické listy a dotazníková šetření.

V metodických listech jsou uplatněny jednotlivé grafické techniky a témata z oblasti Českého středohoří. Dotazníková šetření měla za úkol zjistit četnost využití a vhodnost grafických technik na 1. stupni základních škol na Lovosicku. Diplomovou práci doplňuje obrazová příloha prací žáků ze Základní školy, Všeřdova 1, Lovosice.

Klíčová slova:

Grafické techniky, linoryt, tisk z koláže, papírorýt, suchá jehla, monotyp, frotáž, mramorování, razítko, žák, inspirace, město Lovosice, České středohoří, metodické listy, dotazník.

Annotation:

This thesis „The Use of Graphic Techniques at the First Stage of Primary Schools“ is focused on the environment in which pupils grow up. The graphic techniques are described in the first theoretical part, all of them are useful for teaching Art at the first stage of primary schools. The second practical part consists of worksheets and a questionnaire. The worksheets apply the particular graphic techniques and tasks connected with the Bohemian Highlands. The questionnaire was to find out the quantity of the use of the graphic techniques and their convenience at the first stage of the primary schools in Lovosice and its surroundings. Works of pupils from the Elementary School Všeřdova 1, Lovosice are appended to the thesis in an annexe.

Key words:

Graphic techniques, Linocut, Print of collage, Papercut, Drypoint, Monotype, Frottage, Marbling, Stamp, pupil, inspiration, town Lovosice, the Central Bohemian Highlands, methodical instructions, questionnaire.

Annotation:

Diese Diplomarbeit mit dem Titel „Die Verwendung der graphischen Techniken an der Grundschule“ befasst die Umgebung, in der sich der Schüler befindet. In dem theoretischen Teil sind die graphischen Techniken beschrieben, die nach meiner Meinung für die Kunsterziehung auf der Grundschule geeignet sind. Der praktische Teil widmet sich der methodischen Anleitung und der Fragebogenforschung.

In der methodischen Anleitung sind einzelne graphische Techniken und Themen aus dem Gebiet Böhmisches Mittelgebirge angebracht. Die Aufgabe der Fragebogenforschung war die Frequenz der Verwendung und Eignung der graphischen Techniken an der Grundschule in Lovosice. In dem Anhang dieser Diplomarbeit findet man eine Bilderbeilage der Schülerarbeiten aus der Grundschule, Vsehrdova 1 in Lovosice.

Schlüsselwörter:

Graphische Techniken, Linolschnitt, Druck der Collage, Papierschnitt, kalte Nadel, Monotype, Frottee, Marmorierung, Stempel, Schüler, Inspiration, Stadt Lovosice, Böhmisches Mittelgebirge, methodische Anleitung, Fragebogen.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní akademické malířce Markétě Pošarové za cenné rady a zkušenosti poskytované během mého studia a za vedení při zpracovávání diplomové práce. Zvláště děkuji žákům ze Základní školy Všehrdova 1, Lovosice za spolupráci.

„Náš svatý Hanžberk – mi kouká všemi okny až do postele nechť ji postavím kde chci... a ten černý Košťál na obzoru plamenného nebe při západu slunce... a ty modré hory... a ta rovina... ty skupiny stromů po ní... a ty vinice kolem, v nich ty bílé domky... a to Labe pode mnou... Eduarde, to musíte vidět, to se nedá popsat!“

Karel Hynek Mácha, 9. října 1836

Obsah

I. ÚVOD.....	9
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Výchozí techniky ve výtvarné výchově pro grafiku.....	13
1.1 Kresba.....	13
1.2 Malba.....	13
2. Řady ve výtvarné výchově.....	14
3. Pohled do historie grafických technik.....	15
3.1 Dřevořez.....	15
3.2 Dřevoryt.....	15
3.3 Rytina.....	16
3.4 Lept.....	16
3.5 Mezzotinta.....	17
3.6 Akvatinta.....	17
3.7 Litografie.....	18
4. Grafické techniky a zvážení jejich využití ve výtvarné výchově.....	19
4.1 Tisk z výšky.....	19
4.1.1 Linoryt.....	19
4.1.2 Tisk z koláže.....	20
4.2 Tisk z hloubky.....	20
4.2.1 Papírorýt.....	20
4.2.2 Suchá jehla.....	21
4.3 Tisk z plochy.....	21
4.3.1 Monotyp.....	21
4.3.2 Otiskové techniky.....	22
4.3.2.1 Frotáž.....	22
4.3.2.2 Mramorování (Benzínový papír).....	23
4.3.2.3 Razítka.....	23
4.3.2.4 Slepotisk.....	23
5. Vnější prostředí, které žáka obklopuje.....	24
5.1 Lovosice.....	24
5.2 České středohoří.....	24
5.2.1 Opárenské údolí a zřícenina hradu Opárno.....	25
5.2.2 Vrch Lovoš.....	25
5.2.3 Hora Radobýl.....	25
5.2.4 Hora Kalvárie.....	26
5.2.5 Hrad Košťálov.....	26
5.2.6 Hrad Hazmburk.....	26
5.2.7 Hora Milešovka.....	26
5.2.8 Město Lovosice.....	27
5.2.9 Secesní radnice v Lovosicích.....	27
5.2.10 Lesopark Osmička.....	27
5.2.11 Řeka Labe.....	27
5.2.12 Chemické závody Lovochemie.....	27
III. PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
1. Prostředí, ve kterém se žák vzdělává.....	30
2. Práce s žáky.....	31
3. Inspirace pro tvorbu a náměty.....	32
3.1. Přehled námětů na zvolené grafické techniky v řadě České středohoří.....	33

4. Metodické listy.....	35
4.1. Přehled metodických listů v řadě České středohoří.....	35
4. Vlastní práce s žáky.....	59
5. Reflexe.....	61
6. Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ.....	64
6.1. Výsledky dotazníkové šetření četnosti využití grafických technik ve výtvarné výchově 1. stupně základních škol na Lovosicku.....	66
6.2. Vhodnost využití grafických technik ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ.....	68
IV. ZÁVĚR.....	69
V. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	71
VI. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	93
VII. RESUMÉ.....	94
VII. RESUME.....	95
VII. Das Resümee.....	96

I. ÚVOD

S grafickými technikami jsem se poprvé setkala až při studiu na vysoké škole. Bylo to pro mne něco nového, neprozkoumaného a natolik zajímavého, že jsem se rozhodla tyto vědomosti a praktické zkušenosti s grafickými technikami předávat dál. A to především žákům prvního stupně, které vyučuji. Zajímá mne, zda budou tyto techniky pro ně novinkou, či jsou již známé.

Chtěla bych žáky seznámit s různými grafickými technikami, jejich kombinacemi a zároveň je učit vnímat krajinu kolem sebe. Naše škola se nachází ve středu města Lovosice. Rozhlédneme-li se kolem sebe, první co spatříme, je továrna Lovochemie, která toto prostředí znečišťuje. Na opačné straně Lovosice obklopuje krása Českého středohoří. V rámci našeho školního projektu „Poznáváme České středohoří“ bych ráda vedla žáky k nacházení inspirace právě zde.

Závěrem mé práce bude průzkum četnosti využití grafických technik ve výtvarné výchově 1. stupně základních škol na Lovosicku, kterým bych chtěla zjistit, jak je to s využíváním grafických technik i na jiných základních školách. Ráda bych se dozvěděla, které techniky jsou na základních školách nejvíce využívány, které se osvědčily, které učitelé s žáky provádějí nejraději.

II. TEORETICKÁ ČÁST

Výtvarná výchova jako předmět je součástí procesu rozvoje estetických vztahů žáků ke skutečnosti i k umění. Výtvarná výchova vychází především z citového vztahu žáků k zobrazované skutečnosti. Výtvarné činnosti rozvíjejí tvořivost, fantazii, estetické cítění, podněcují a uspokojují potřeby žáků vyjadřovat se k různým tématům, situacím, prožitkům. Zároveň tyto činnosti umožňují chápat výtvarnou kulturu v nejširším slova smyslu jako nedílnou součást svého duchovního života a bohatství společnosti.

Obecné cíle výtvarné výchovy směřují k tomu, aby žák tvořivě myslel, logicky uvažoval, řešil problémy, všestranně a účinně komunikoval, spolupracoval a respektoval práci a úspěchy jiných. Vzdělávání v předmětu vede k chápání uměleckého procesu jako způsobu poznání a komunikace. Dále pak k zaujímání osobní účasti v uměleckém procesu a užívání různorodých uměleckých technik. Vyučovací předmět výtvarná výchova je úzce spjat s ostatními předměty všech vzdělávacích oblastí.

Prostřednictvím výtvarné výchovy s využitím grafických technik lze žákům přiblížit nejen přírodní, historické ale i kulturní zajímavosti konkrétní lokality. V procesu výtvarné tvorby žáci naplňují klíčové kompetence spolu s průřezovými tématy, jak jsou uvedeny ve školním vzdělávacím programu.

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Sebepoznávání a sebepojetí, Seberegulace a sebeorganizace, Kreativita, rozvoj schopností poznávání, Psychohygienu.

Multikulturní výchova – Kulturní difference, Lidské vztahy, Etnický původ.

Environmentální výchova – Vztah člověka k životnímu prostředí, Lidské aktivity a problémy životního prostředí.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – Jsme Evropané, Evropa a svět nás zajímá, Objevujeme Evropu a svět.

Mediální výchova – Stavba mediálního sdělení, Vnímání autora mediálního sdělení.

Výchova demokratického občana – Občan a občanská společnost. Využívá metod a forem práce založených převážně na práci jednotlivce i kolektivu, vzájemného učení na základě schopnosti prezentovat své umělecké dovednosti před kolektivem, projektů, projektových dnů a návštěv kulturních akcí. (ŠVP 2007)

Klíčové kompetence:

K učení – žáky vedeme k pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace.

K řešení problémů – podněcujeme u žáků chápání umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence. Vedeme je k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy, k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot.

Komunikativní – vedeme žáky ke vzájemnému podílení se na vytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností.

Sociální a personální – učíme žáky k uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince, k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života.

Občanské – vedeme žáky k zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i jevů a vztahů v mnohotvárném světě. (ŠVP 2007)

V průběhu výtvarné tvorby lze plně uplatňovat mezipředmětové vztahy v rámci učiva školního vzdělávacího programu. Žáci se při cíleně zadaných tématech setkávají s českým jazykem, především literární výchovou, kde žáci skrze četbu nebo poezii poznávají okolí místa, v kterých žijí. Ke krajině Českého středohoří jsou to zejména pověsti. Tak známé a významné pro naši vlast jako je třeba pověst „O Čechovi“. Poezie má zde také své opodstatnění. Vždyť v nedalekých Litoměřicích žil, pracoval a zemřel český básník Karel Hynek Mácha.

Vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“ může být také výrazně prolnta výtvarnou výchovou. „Místo kde žijeme“ se svým obsahem zaměřuje na poznávání bližšího i vzdálenějšího okolí domova: Na prostředí kam žák chodí do školy, kde sportuje, hraje si a odpočívá. Učivo „Rozmanitost přírody v 1. období předmětu prvouky a ve 2. období přírodovědy má s výtvarnou výchovou hodně společného. Tady se přímo nabízí ztvárnění přírody za pomoci jednotlivých výtvarných technik.

Předmět Vlastivěda, který se vyučuje ve 4. a 5. ročníku lze též výtvarnou výchovou prolnout. Přiblížením místa, která plynou z tématu, z hlediska jejich polohy nebo historie.

A takovými významnými lokalitami se náš kraj (okolí Lovosic, Lovosicko) může opravdu pochlubit.

Učitel, který pracuje s dětmi, by měl být pro ně oporou a příkladem. Měl by umět nahlédnout do dětského světa fantazie, snění, prožitků. Měl by se umět s nimi radovat, hrát si a vést je ke smysluplným činnostem, například prostřednictvím výtvarné výchovy.

Zážitek z činnosti a proces tvoření je velmi důležitý. Měl by být pozitivně laděn, aby docházelo u žáka k rozvoji jeho tvůrčí osobnosti. Učitel by měl usilovat o to, aby se žák při výtvarné činnosti cítil dobře, aby měl radost z toho, že něco vytváří, nebál se experimentovat, neměl strach z toho, že třeba něco rozlije nebo pokazí. To všechno může ovlivnit právě vyučující. Pokud bude stát vedle žáka a bude s ním vést dialog. Když mu podá nápomocnou ruku a projeví uznání, žák bude mít z tvorby radost, zvýší se mu sebevědomí a hlavně bude mít chuť do dalšího výtvarného tvoření.

„Spojení výtvarného přepisu s dalším výtvarným problémem aktivizuje pozornost. Žáci se učí vystihnou podobu a současně výtvarně uvažovat, pozorně vnímat skutečnost a své reakce na její vlastnosti. Daný výtvarný problém může navázat například na podněty soudobé fotografie, na zmenšení, či zvětšení motivu, na zdůraznění povrchů, detailů a výřezů.“ (ROESELOVÁ 1996, s. 15).

1. Výchozí techniky ve výtvarné výchově pro grafiku

Součástí výtvarného vzdělávání je osvojování základů výtvarné techniky nebo postupu, který zaručuje dítěti schopnost srozumitelně se vyjádřit. Žáci při tvorbě grafických listů uplatňují jedny z nejpřirozenějších výtvarných činností – kresbu, malbu. Učí se kompozici, rozvržení práce, sestavení celku.

1.1 Kresba

Kresba patří k nejstarším výtvarným projevům. Dítě vnímá tužku jako prostředek, kterým na ploše zobrazuje svůj okolní svět, své představy. Žák se zajímá o objevování, hromadění stop, experimentuje s linií. Jeho hra při kreslení pak přechází plynule do uvědomělého kreslířského projevu. Tento projev využívá při překreslení svých návrhů u jednotlivých grafických technik, ať již u linorytu, suché jehly či papírorytu. Ve všech případech to bude kresba motivována skutečností. Žák má možnost vyjadřovat dojem z pozorování a snažit se tak zachytit skutečnost. To, co ho bezprostředně zaujalo, se stává objevem a zároveň také jeho výtvarným problémem. Žák během tvorby bude mít několikrát možnost volit mezi kresbou tužkou, dřívkem nebo špachtlí. Tyto nástroje vyhovují všem věkovým skupinám a je jen na žákovi, aby se rozhodl, kterým nástrojem své dílo ztvární. Může experimentovat se zanechanou stopou, nástroje volit dle zanechané linie.

1.2 Malba

Pomocí malby žák ztvárňuje své emoce, prožitky, realitu okolního světa. K tomu mu slouží paleta barev, štětec, ale i ruka či jiný nástroj (houbička, hadřík...). Projev malby je podmíněn barevnému cítění žáka. To jak barvu žák vnímá, jaké asociace ho při pohledu na barvu napadají, se odráží v malbě. Mladší žáci často volí barvu podle charakteristiky jednotlivých situací. Až v pozdějším věku se žák dokáže oprostit od jasných barevných tónů a přechází v pozornosti na výtvarnou kvalitu barevné kompozice a na to, jaké estetické účinky malba má. Žák by měl mít možnost volit barvy a řešit kompozici plochy podle své kreativity, fantazie a dosavadních výtvarných zkušeností. S tím souvisí tolerantní přístup vyučujícího. Učitel se musí vzdát vlastního vztahu k barvám a vnímat odlišnosti výtvarného projevu každého žáka.

2. Řady ve výtvarné výchově

„Výtvarné řady jsou srozumitelné, krátké útvary, které rozvíjejí kterýkoli námět, úsek učební látky nebo výchovný problém.“ (ROESELOVÁ 1997, s. 30).

Konkrétní úlohy ve výtvarné řadě na sebe navazují tak, že společně tvoří komplexní, logicky promyšlené dílo. Zábavnou a hravou formou pak tedy můžeme u dětí rozvíjet téma za pomoci smyslového prožitku, zajímavého obsahu či využití vlastních emocí. Jednodušší výtvarné řady jsou vhodné pro děti mladšího školního věku. Prostřednictvím těchto řad se žák naučí nad vlastní tvorbou zamýšlet v širším kontextu a svou tvorbou obohacovat svůj vnitřní svět. Učitelé výtvarné řady mohou snadno a rychle měnit výchovné cíle, výtvarnou techniku i postup. To, jakým způsobem učitel uchopí námět nebo výtvarný problém, se odlišuje v typu výtvarné řady.

Hlubším rozpracováním zadaného tématu se zabývá „tématická řada“. *„Krok za krokem zkoumá nějakou skutečnost nebo jev, sleduje podoby, příběhy, vlastnosti nebo otázky, na které je zajímavé hledat odpověď.“ (ROESELOVÁ 1996, s. 32).* Například téma: Řeka Labe. Pramen, potok, řeka, reliéf krajiny, kterou řeka protéká. Život v řece, okolo řeky, na řece. Závěrem mapování průmyslu v okolí řeky a ochrana životního prostředí.

Žák za pomoci již předem získaných zkušeností, například kresby, si hraje s předměty. Pozoruje, znázorňuje jejich tvar, velikost, stín, rozpracovává detail. Od kresby může přecházet k výtvarným návrhům, volit výtvarnou techniku nebo materiál. V tomto ohledu má možnost volit mezi grafickými technikami, které mu budou nabídnuty. Prostřednictvím těchto technik nenásilně a přirozeně rozvíjí svou představivost, fantazii a tvořivost.

Při přípravě výtvarné řady nemá učitel snadnou roli. Pokud se pedagogovi při troše nápaditosti, kreativity, zvolením dobrého tématu a vhodnou poutavou motivací povede u žáků vyvolat jakoukoli reakci, ať v podobě údivu, nesouhlasu či otázek („Proč zde stojí Tři kříže? Co se zde stalo?“), je jasné, že o tématu přemýšlí a že jsme vzbudili jejich zájem. Práce se tak stává mnohem cennější, radostnější a zároveň motivující do další činnosti.

3. Pohled do historie grafických technik

Prostřednictvím grafických technik, respektive z historických grafických děl, lze nahlédnout do doby, která je dávno za námi. V grafickém umění se odrážely lidské tváře, stavy a dění ve společnosti, duch osobnosti a jeho vnitřní svět. Prostřednictvím knihy „O grafice“, kterou napsal Jindřich Marco, lze zcela přehledně sledovat historický vývoj grafiky. Nejen Jindřich Marco rozděluje základní tiskové techniky grafiky do tří skupin. První skupinou je tisk z výšky. Do této skupiny patří dřevořez, dřevoryt a linoryt. Druhou skupinu tvoří tisk z hloubky, kam můžeme zahrnout rytinu, lept, suchou jehlu, mezzotintu, akvatintu. Třetí skupinu, tisk z plochy, zastupuje litografie.

3.1 Dřevořez

Dřevořez je nejstarší grafická technika, vzniká v Číně v 6. století. Tato technika byla využívána pro tisk náboženských amuletů. Ve 13. století se začalo tisknout i na plátno. Nejvíce rozšířená byla technika dřevořezu v Německu v polovině 15. století, kde jí pozornost věnoval Albrecht Dürer (1471 – 1527) z Norimberku.

Používalo se převážně desek z hruškového, ořechového a někdy lipového nebo jabloňového dřeva řezaného výhradně podél kmene a to asi až do 18. století. Poté se začalo používat desek řezaných napříč kmene. V počátcích měly první dřevořezy za autora jediného člověka, který se sám podílel na kresbě, sám ji vyřezal i vytiskl. Od 15. století ponechal umělec řezání dřevořezci a tisk tiskařům. Moderní doba opět sloučila všechny úkony dohromady a autor je tedy opět kreslířem, řezačem a v některých případech i tiskařem.

3.2 Dřevoryt

Dřevoryt (xylografie) se postupně vyvinul z dřevořezu. Vynalezen byl angličanem Thomasem Bewickem (1753-1828) roku 1771. Dřevoryt se brzy rozšířil po celé Evropě a vytlačil tak dřevořez, protože umožňuje zachytit i ty nejmenší detaily. Pro tuto techniku se užívá tvrdé dřevo, nejčastěji z buku a zimostrázu, které mají velkou tvrdost a stejnoměrnou hustotu a blíží se tvrdosti kovu. Dostupnější, hruškové dřevo, se spíše užívá k jednodušší práci. Dřevorytec nejprve na desku nanese v tenké vrstvě zinkovou

bělobu, kresbu namalujeme na průhlednou folii, nebo papír a poté přeneseme na desku, která je řezaná napříč přes léta. K dokreslení se používá litografická tuš. Rycí nástroje jsou speciální rýtky, zabroušená na konci do ostrých hran, které jsou vyráběny z kvalitní oceli. V průběhu rytí se provádí zkušební otisky, tzv. stavy a tím si ověřuje správnost provedení.

3.3 Rytina

Patří mezi nejstarší techniky tisku z hloubky. Vznikla náhodně v polovině 15. století a používala se k zdobení šperků či zbraní, kdy italští zlatníci ryli do kovu různé ornamenty. Tato nová technika byla na samém počátku svého vzniku použita k tisku hracích karet. Tím se anonymní tvůrce nazval „Mistr karet“. Prvním významným mědřitcem byl Němec Martin Schongauer (1441 – 1491). Největším mistrem renesance v této technice opět proslul Albrecht Dürer. V této technice se využívá ocelová rydla různých šířek s kterými se ryje do kovové desky, nejčastěji měděné, ocelové, nebo mosazné. Při práci je nutná zručnost a velká dovednost v zacházení s rydlou. Obraz se nejprve předkreslí na desku a hlavní obrysy se vyrývají jehlou. Do hotové desky se vtírá barva a suchým hadrem se povrch desky důkladně setře, aby barva zůstala jen ve vyrytých čarách. Tiskne se pomocí válcového lisu na papír. Vše vyžaduje velkou trpělivost a přesnost, protože chyba se dá těžko napravit.

3.4 Lept

Grafikové hledali další prostředek pro svou tvorbu. Náročnější techniku mědirytinu, která neumožňovala lehkost a volnost nahradil lept. První dochovaný lept pochází z roku 1513 od Švýcara Ursa Grafa (1485 – 1529). V době baroka přichází mistr mistrů, největší umělec všech dob, který používal ve své grafické tvorbě leptu Rembrandt Harmensz van Rijn (1606 – 1669). Za pomoci leptu dokonale zachytával přírodu a krajinu. S leptem do grafických technik vstoupila chemie, která se stala její neodlučitelnou pomůckou. Technika leptu vzniká na kovových deskách zinkových, mosazných či měděných na které se pak nanese ochranný voskový kryt. Kryt je směs asfaltu, pryskyřice a vosku. Ocelovými jehlami s jemně tupým hrotem se vrývají čáry, nebo plochy obrazu. Jehla prorývá jen kryt, ten se odkrývá v místech dotyku. Bezprostředně po

dokončení kresby následuje samotné leptání, chloridem železitým na měď a mosaz, nebo kyselinou dusičnou na zinek. Kyselina vyleptá do destičky přesný výjev, který grafik nakreslil. Po celou dobu leptání je důležité destičku sledovat. Leptání se často přerušuje a tím se docílí různé intenzity síly čar. Takto hotová deska se očistí vodou a benzinem a je připravena k tisku.

3.5 Mezzotinta

Tato technika poprvé dovolila v historii grafiky zaplnit celou plochu obrazu barvou. Vznikla v letech 1639 v Německu díky Ludwigu von Siegenovi (1609 – 1676). Touto technikou vzniklo pod jeho rukama celkem sedm, velmi cenných listů.

Mezzotinta je velmi náročná technika, vyžaduje nesmírnou trpělivost a časovou náročnost. K provedení mezzotinty se používá měděná deska. Zrno se na ní vytváří pomocí kolébky, neboli skoblíny. Při práci je třeba zručnost a mnohokrát přejít kolébkou všemi směry. Vzniklá zrnka se seškrabávají škrabátkem a vyhlazují v těch místech, které mají v obraze působit světle, nebo jasně. Dle míry seškrabání a vyhlazení se barva zachycuje při tisku a tím vznikají přechody z jasu do hlubokých stínů. Nazrňená destička se při tisku velmi často opotřebovává a sametová hloubka se postupně ztrácí.

3.6 Akvatinta

Grafici dále hledali další prostředek pro tištění souvislé plochy. Vzniká tedy technika akvatinta a to kolem roku 1760. Vynálezcem této techniky je francouzský malíř a grafik Jean – Baptist le Prince (1733-1781), který jí původně nazval „au lavis“. Akvatinta nebo jinak zrnkový lept, vzniká na očištěné a vyleštěné kovové desce, nejlépe na měděné, která se odmastí a popráší jemným kalafunovým prachem, nebo pryskyřicí. Takto poprášená deska se zahřívá zespodu lihovým kahanem. Zahřívání se přerušuje v okamžiku, kdy se zrnka pryskyřice pevně přichytila k desce. Následné leptání vytvořilo síť hustých bodů, které splývaly s plochou. Vyleptaná a očištěná deska se tiskne na papír.

3.7 Litografie

Litografie patří mezi základní grafické techniky řazené do tisku z plochy. Vynálezce této techniky se narodil v Praze, 6. listopadu 1771 a je jím Alois Senefelder. Principem litografie, kterou Senefelder dovedl k samé dokonalosti je litografický kámen – vápenec uhličitý. Na vyhlazenou desku kamene se pomocí litografické tuže, nebo křídý což jsou mastné preparáty nakreslí obraz jako na papír a kámen se zaleptá. Při tisku přijímají barvu jen mastná prokreslená místa. Tiskne se lisem pomocí tlaku. Při tisku nevzniká žádná vyhloubenina ani vyvýšenina jako u dřevorytu, dřevořezu, rytiny nebo leptu, ale pokreslená plocha. Odtud název tisk z plochy.

(Marco 1981)

4. Grafické techniky a zvážení jejich využití ve výtvarné výchově

Hlavním znakem grafiky je rozmnožování výtvarné práce, které využívá postupů z výšky, z hloubky nebo z plochy. Před volbou grafické techniky je nutné zvážit možnost jejího využití, které učitel ve své školní praxi má. Musí brát v potaz věk žáka, časovou dotaci pro realizaci díla a finanční zázemí školy pro výtvarnou výchovu. Mým cílem je žáky seznámit s takovými grafickými technikami, které jsou při běžných vyučovacích jednotkách zvládnutelné a to i přes vyšší počet žáků ve třídě.

4.1 Tisk z výšky

„Tisk z výšky vychází z otisku matrice, v které zanechalo rydlo vyhloubené stopy, nebo v které vznikají jiné linie, do nichž nelze nanést barvu. Tyto stopy netisknou a zůstávají bílé. Nedotčené plochy a odryté linie se na tisku objevují jako černé nebo barevné. Všechny typy tisku z výšky lze tisknout ručně nebo v lisu. Tisk z výšky je nejstarší grafickou technikou, kam patří technika dřevorytu, dřevořezu a linorytu.“ (ROESELLOVÁ 1996, s.109).

4.1.1 Linoryt

Linoryt je jednou z grafických technik, kterou lze ve výtvarné výchově na prvním stupni využít. Obsahuje širokou škálu výrazových prostředků, pozitivní a negativní linií, kontrast bílé a černé plochy. Vícebarevné linoryty vznikají postupným vrstvením otisků. Ve školách se využívá obvykle jediná matrice, kterou žák po vytištění každé barvy umyje a dále odrývá. Šetří tak čas a materiál a dovoluje pracovat v technice barevného linorytu již od dětství. Nevýhodou je, že pokud se žákům nepodaří vytisknout všechny vrstvy přesně, nelze se vrátit k předchozímu kroku. Proto doporučuji připravit si více prvních otisků. Zkušení žáci se mohou pustit do práce s počtem matic, odpovídajícím počtu barev v soutisku. Pro matici je vhodná rubová strana linolea, která neklade rydlům velký odpor. (Roeselová 1996). Pro žáky, kteří by nezvládali tuto cestu je možné postup zjednodušit. Zvolenou škálu barev nanese žák přímo na matici. Toto zjednodušení usnadní žákům tvorbu a průběh jejich tvoření nebude nijak problémově narušen.

4.1.2 Tisk z koláže

Vychází z komponování ploch, které žák umísťuje na podklad nebo je na sebe vrství. Nalepená koláž se stává matricí a její otisk odráží vlastnosti použitých materiálů. Tisk z lisu vytváří zajímavé, sametově černé plochy. Bílou linku reprodukuje stejnoměrně. Tato pravidelnost linií však ubírá technice na výrazu. Ruční tisk je mnohem živější. Vzhledem k tomu, že žák nemívá tolik síly, aby pečlivě dotiskl plochy k hranám jednotlivých motivů, jsou bílé linky výraznější a nepravidelně přecházejí do různě intenzivních šedých ploch. Otisk pak působí měkce a přirozeně. Tisk z koláže žákům nabízí možnosti kombinace materiálů – papír, textil, krajkou, motouz a jiné. Učitel pro začátek volí menší formát a to proto, aby i mladší žák zvládl silově bez problému své dílo vytisknout. Úskalím je papírová matrice. Vydrží jen pár tisků, je málo odolná. Je třeba pracovat spíše s jednoduchými tvary a koláže přilepovat důkladně kvalitním lepidlem po celé ploše tak, aby při tlaku válečku nedocházelo k potrhání matrice.

4.2 Tisk z hloubky

„Tisk z hloubky zanechává stopu, kterou vyryla jehla do matrice. Po nanesení a vytření se barva uchovává v rýhách a pod tlakem lisu tiskne křehkými linkami. Plocha zůstává čistá. V místech kde je barva méně vytřená, se objevuje jemný šedý nebo barevný tón. Uplatnění hloubky je podmíněno tiskem v grafickém lisu na provlhlý papír. Ručně z matrice tisknout nelze. Výsledné dílo okouzlují sametovým nádechem. Techniky z tisku z hloubky jsou rytina, lept, suchá jehla, mezzotinta, měkký kryt, akvatinta, oceloryt. Na samé hranici grafických technik leží papíroryt. Je však velmi využitelný ve školách pro svou nenáročnost.“ (ROESELOVÁ 1996, s. 124).

4.2.1 Papíroryt

Je pouze školní grafickou technikou. Využívá papírovou matrici, která se potřelakem a nechá zaschnout. Upravený povrch neklade jehle odpor, a proto je stopa a následně vytištěná linka výrazná. Jde o techniku fyzicky málo náročnou a je vhodná pro nejmladší žáky. Zajímavější by mohlo být využití netradičního formátu, který by žáky svým vzhledem lákal. Základem kompozice je lineární kresba. Žák může doplnit vystínováním plochy podkladu. Než začne žák vyrývat, měl by si svůj návrh dobře promyslet. Práci

na papírovém podkladu nelze opravit. Výhodou papírorytu je jeho úspornost. Vyučující by měl před začátkem hodiny nastavit sílu tlaku lisu. (Roeselová 1996).

4.2.2 Suchá jehla

Využívá souladu jemné linky a hustě šrafované nebo hladké plochy. Materiálem pro matrici na prvním stupni ZŠ je vhodnější umělohmotná fólie, která je poddajnější. V této technice se ryje ocelovou jehlou do desky. Žák drží jehlu podobně jako tužku a hloubku rýhy ovlivňuje tlakem, který na ni vynakládá. Světlo a stín vyjadřuje suchá jehla křížením nebo vrstvením čar. Dále pak stínování a vyjádření světla je možné docílit vytíráním matrice. Oživit jednobarevné listy lze tiskem na tónovaný papír nebo podtisk. Barevný tisk můžeme řešit nanášením barvy houbičkou a částečně nebo úplně jej vytírat. Problém, se kterým se můžeme při této technice setkat, je při zatírání suché jehly. Někdy mají žáci z mastné hutné barvy respekt a nanášejí ji velmi opatrně. Tím se stává, že barva nedostatečně vyplní jemné rýhy a některé linie netisknou nebo působí nevýrazně. Proto tuto techniku doporučuji žákům starším. (Roeselová 1996).

4.3 Tisk z plochy

„Tisk z plochy je charakteristický tím, že místa, která tisknou, se nacházejí ve stejné rovině jako místa, která netisknou. Nejznámější technikou je litografie, s kterou se ve výtvarné výchově nesetkáváme. Principem litografie je vlastně litografický kámen, vápenec uhličitý, nalézáný jen na několika místech v Evropě. Nejznámější a nejpoužívanější je litografický kámen lámaný. Ke kresbě se používá zvláštních litografických štětců a držátek.“ (MARCO 1981, s.216). Právě pro její náročnost a omezené možnosti školního prostředí třídy se litografie na základních školách nepoužívá.

Pro školní praxi daleko více vyhovuje technika monotyp.

4.3.1 Monotyp

Monotyp je technikou jediného otisku. Každý otisk je jiný, tedy originálem. Technik monotypů je více. Za přípravnou grafickou techniku můžeme považovat kreslený monotyp – protisk. Destička (plastová, kovová, skleněná) se naválí tiskařskou barvou. Přiloží se papír a tvrdou tužkou se na papír kreslí. Může se využít i dotek prstů. „Malovaný

monotyp je malbou na skleněné desce, na plexiskle či jiné průhledné folii. Návrh monotypu si žák pod desku podkládá a rychle ji na ni barvami přenáší. Na provlhčený papír lze monotyp vytisknout jen jedenkrát. Zde nejlépe vyhovují olejové nebo tiskařské barvy.“ (ROESELOVÁ 1996, s. 104).

I přesto, že je vyučující vázán určitou časovou dotací, nestresujeme žáky k rychlejšímu pracovnímu tempu, naopak je necháváme tvořit například i přes přestávku. Pedagog si musí dobře promyslet organizaci činnosti předem (příprava a odkládání pomůcek, dodržování čistoty a pořádku pracovního místa).

4.3.2 Otiskové techniky

Za pomoci těchto technik můžeme žáky postupně seznamovat s tiskem. „*Probouzejí v nich zájem o vlastnostech jejich okolního světa, rozvíjejí výtvarnou fantazii a tvořivost.*“ (ROESELOVÁ 1996, s. 106). Tím, že žáci sami sbírají materiál, přírodniny a drobné předměty, které se od sebe liší povrchovou strukturou, pozorují a porovnávají formou hry stopy a linie těchto materiálů. Velice lákavou a dostupnou činností je samotná tvorba razítek. Nejednodušší a nejdostupnější je tvorba razítek z brambor. Je třeba dbát na zvýšenou opatrnost při vykrajování, u něhož využívají vykrajovátek na cukroví a příborového nože. Jako razítek lze využít též korkové zátky, uzávěrky, součástky, přírodniny, otisk zmačkaného papíru, igelitu, graficky zaznamenaný pohyb – kutálející se kámen... Hry s otisky vedou žáky k hravé a uvědomělé kompozici plochy. Také mohou pozorovat náhodné stopy otisků na podkladu a zapojit svou fantazii.

4.3.2.1 Frotáž

Přiložíme-li papír na jakoukoliv reliéfně vystupující strukturu a začneme-li tuto plochu přetírat pastelem, uhlem, tužkou či tiskařským válečkem s tenkou vrstvou tiskařské barvy, mluvíme o frotáži. Je grafickou technikou, se kterou se žák, dle mého mínění, setkává nejčastěji. Frotáž napomáhá vnímat vlastnosti skutečných předmětů. Žáci se při frotážování učí vnímat strukturu předmětů, mohou tak zkoumat a zaznamenávat vlastnosti povrchu. Technika frotáže současně využívá náhody, která se promítá do otisků. Finální podoba listů může být konečná, avšak vhodné by bylo dále rozvíjet asociace, které v žákovi frotážování vyvolává. Pro další výtvarné využití je vhodná například koláž. (A.Kračmar, E. Linaj 2002).

4.3.2.2 Mramorování (Benzínový papír)

Benzínová papír je jednou ze starých technik, kterou lze ve školním prostředí využít. *„Využívá barevné textury vzniklé rozptylem barvy na vodní hladině. Takto rozptýlená barva slouží jako tisková matrice, z níž lze sejmout otisk. Materiálem je barva, která není ředitelná vodou, ale je vhodně naředěna např. benzínem, petrolejem, olejem.“* (KRAČMAR, LINAJ 2002, s.23). Vzniklé náhodné barevné struktury na hladině a sejmuté na list podněcují k dalšímu dotváření. Při dobré organizaci v hodině se i tato technika dá čteně využívat na základní škole.

4.3.2.3 Razítka

Již samotná tvorba razítek je pro žáky nesmírně lákavá a tvůrčí. K otisku jde využít cokoliv. Různé předměty, přírodniny, textilie, mikroten.... Vše, co po otištění zanechává stopu, dále napomáhá dítěti rozvíjet jeho představivost. Uvědomělou kompozici, určování rytmu, jeho porušení, hledání harmonie a experiment. Myslím, že právě tato technika nadchne již nejmenší žáky, je nenáročná a přitom velmi hravá.

4.3.2.4 Slepotisk

Při tomto tisku se nepoužívá barva. Tlakem se vytváří vmáčklý reliéfní obraz. Tisk je viditelný díky hře světla a stínu. Vyvýšená plocha matrice, a to z jakéhokoli materiálu, se pod tlakem lisu vmáčkne na provlhčený papír.

V této části diplomové práce jsem popisovala zástupce grafických technik, které jsou dle mého názoru nejlépe a nejsnadněji využitelné ve výtvarné výchově na prvním stupni základních škol. Pravdou je, že grafika je náročnější na organizaci práce, a to především ve více početných třídách. V takové třídě nesmíme opomenout čas, který při tisku jednotlivých grafických listů potřebujeme. Materiální zabezpečení by se však, při troše dobré vůle, nemělo stát překážkou. Pokud se pedagog dokáže spolu s žáky do výtvarné práce ponořit, odměnou se jim stává nesmírně obohacující, kreativní a strhující hra, která přinese radost do jejich životů a školní práce.

5. Vnější prostředí, které žáka obklopuje

Místo, ve kterém žák vyrůstá, do jisté míry formuje žakovu osobnost. Přála bych svým žákům, aby právě jejich okolí bylo co nejméně zatěžováno průmyslovým rozvojem a návrat k přírodě se nestával tak náročným úkolem, jak to v poslední době bývá. Aby si krajina, která žáky obklopuje, udržela co nejvíce krásné a čisté přírody.

5.1 Lovosice

Škola, kterou naši žáci navštěvují, stojí v samotném srdci města Lovosice. První dojem městu kazí pohled na obří chemické závody, a tak by se mohlo zdát, že město je zcela nezajímavé a vcelku tedy nevábivé. Avšak první dojem je klamný. Území města patří k nejvýznamnějším archeologickým lokalitám ve střední Evropě. Pod povrchem dnešních ulic, parků a náměstí ukrývá svá nejcennější historická bohatství. Vzácnost a pro žáky zajímavost lovosických pravěkých a středověkých nálezů spočívá v jejich množství a všudypřítomnosti. Nalezneme zde nejen kulturu pravěku, doby bronzové i železné, kulturu středověku s kmeny jako byli Keltové, Markomané, Slované. Později i rody Přemyslovců, ti všichni si už tehdy uvědomovali klíčové postavení Lovosic. Okolí města bylo a je nejen velmi krásné a malebné, ale skýtalo prakticky ideální podmínky pro osídlení (vynikající půdu, příhodné klima a výhodnou polohu). Především jeho poloha na břehu Labe při úpatí Českého středohoří, které po celý pravěk představovalo hraniční pohoří, předurčila význam města. Díky osídlení se stalo křižovatkou dálkových cest. Platilo, že kdokoliv chtěl opustit českou kotlinu směrem do Saska a pochopitelně i naopak, kdo do Čech přicházel, nemohl Lovosice minout. Seznámení s historií tak napomáhá žákům uvědomovat si krásy města, získávat vztah k ochraně životního prostředí a místo, ve kterém vyrůstají, milovat.

5.2 České středohoří

České středohoří vzniklo sopečnou činností a je tvořeno již vyhaslými sopkami. Což je v České republice zcela ojedinělé. Ze zdejší rovinaté krajiny vystupují vysoké kopce kuželovitých a kupovitých tvarů. Lesy jsou řídké, prostoupené stepními trávníky. Od poloviny 19. století se zde začalo rozvíjet díky úrodné půdě ovocnářství a dosáhlo tak vysoké úrovně, že se dnes této oblasti říká Zahrada Čech. České středohoří bylo chráněnou krajinnou oblastí vyhlášeno především pro svůj mimořádný krajinný ráz, způsobený

dávnou sopečnou činností – podobná území bychom v Evropě našli nejbližší až v Polsku, Francii a Itálii. Toto místo je sice zásahem člověka téměř bezlesé, zato však pečlivě opečovávané. Zdejší přírodní podmínky řadí České středohoří k nejbohatším botanickým územím v České republice.

5.2.1 Opárenské údolí a zřícenina hradu Opárno

Zřícenina gotického bezvěžového hradu z 1. poloviny 14. století, jenž byl panským sídlem Smila Vchynského z Vchynic, dnes leží v rozvalinách. Hrad zpustl po roce 1502. Kolem hradu vede naučná stezka spojující Opárenské údolí a Malé Žernoseky. Opárenské údolí se nachází severně od města Lovosice pod svahem vrchu Lovoš.

5.2.2 Vrch Lovoš

Lovoš (570 m n.m) je nepřehlédnutelným výškovým bodem v blízkosti města Lovosice, který žáci vidí z oken naší školy. Samotný vrch je tvořen dvěma kužely, Velkým a Malým Lovošem, nazývaným též Kybička (489 m n. m.). Vede zde naučná stezka Lovoš - Boreč, která vede Opárenským údolím, přes Lovoš až na Borečský vrch. Na svazích hory rostou travnaté porosty skalní stepi, lesostepní porosty a suťový les. Hora je také místem výskytu mnoha chráněných rostlin, například třemdavy bílé, kosatce bezlistého, koniklece lučního a českého nebo bělozářky liliovité.

5.2.3 Hora Radobýl

Radobýl je čedičový vrch. Zvedá se na pravém břehu Labe tři kilometry západně od Litoměřic. Charakteristickou "vykousnutou" siluetu kopce má na „svědomí“ někdejší kamenolom, který v několika patrech odkryl a odtěžil velkou část západní strany kopce. Lomová stěna, na níž jsou obnaženy pozoruhodné čedičové sloupce, a jižní svahy, pokryté stepním porostem (např. divizna brunátná, bělozářka liliovitá, kozinec bezlodyžný), jsou předmětem ochrany coby „Přírodní památka Radobýl“. Severně v sousedství Radobýlu se nachází důl Richard, jenž byl založen v roce 1864 a sloužil k těžbě vápence. Za druhé světové války sloužil nacistům jako podzemní továrna na výrobu leteckých součástí. V této pobočce koncentračního tábora „Flossenbürg“ bylo v nelidských podmínkách nasazeno na 18 tisíc vězňů. Toto období dosud připomíná budova někdejšího táborového krematoria .

5.2.4 Hora Kalvárie

Kalvárie (239 m) s vyhlídkou Tři kříže je rulový vrh nad pravým břehem Labe. Je vzdálen čtyři kilometry od Lovosic a z tohoto místa je výhled na tzv. „Bránu Čech“ (Porta Bohemicu). Portou Bohemicou nazýváme údolí Labe, kterým řeka vstupuje do chráněné krajinné oblasti České středohoří.

5.2.5 Hrad Košťálov

Hrad Košťálov leží na stejnojmenné čedičové skále Košťálov, jeho zříceniny i dnes představují jednu z typických dominant Českého středohoří. Byl založen neznámým stavitelem někdy v průběhu 14. století, poprvé je však výslovně historickými prameny doložen až roku 1372. Za Kaplířů ze Sulevic byl roku 1422 obléhán husitským vojskem. Sídlem Kaplířů zůstal až do poloviny 16. století. Hrad byl opuštěn a zanedlouho zpuštěl. Jako pustý je popisován již na počátku 17. století

5.2.6 Hrad Hazmburk

Hrad Hazmburk, dříve zvaný Klepý, se již přes šest století tyčí nad úrodnou rovinou kolem řeky Labe a dolní Ohře. Od počátku 17. století však leží v troskách. Své pojmenování získal až po roce 1335, kdy ho podle svého erbovního znamení pojmenoval Zbyněk Zajíc z Valdeka. Hrad Hazmburk se rozkládá na 418 metrů vysokém čedičovém návrší. S Hazmburkem je spojeno mnoho pověstí a bájí, které inspirovaly významné české umělce, například Karla Hynka Máchu, Svatopluka Čecha a Emila Fillu.

5.2.7 Hora Milešovka

Královnou Českého středohoří je Milešovka se svými 836,6 metry a zároveň jeho nejvyšší horou. Na vrcholu hory, která je se svou průměrnou rychlostí větru 28 m/s největrnějším místem České republiky, se nachází meteorologická observatoř s rozhlednou. Najdeme ho nad obcí Milešov, asi 10 km severozápadně od Lovosic. První chata zde byla postavena roku 1825 a později přibýly další stavby. Později byla postavena i rozhledna, která tu stojí od roku 1850. Za její stavbu se zasloužil především cestovatel Alexander von Humboldt, který překrásný výhled z Milešovky označil za třetí nejkrásnější na světě.

5.2.8 Město Lovosice

Město Lovosice leží v malebné labské rovině na levém břehu Labe na samém úpatí Českého středohoří s relativní výškou nad hladinou řeky asi 420 metrů. Město má bohatou historii. V dnešní době je považováno za centrum chemického a dopravního průmyslu.

5.2.9 Secesní radnice v Lovosicích

Secesní radnice s okázalou věží byla postavena v roce 1907. Do své nové krásy byla opravena v roce 1992 a při této příležitosti byla umístěna v kupoli schránka obsahující současné aktuality a sadu platných mincí. Tato budova však neslouží svému účelu. Náplní této budovy jsou soukromé ordinace lékařů.

5.2.10 Lesopark Osmička

Tento park nabízí nově vybudované dráhy pro běžce a in-line bruslaře. Mezi tradiční akce školy patří pořádání „Kolečkiády“. Dráhy nabízejí okruh 500 metrů a 1 kilometr. Lokalita „Osmička“ není vhodná jenom pro sportovní aktivity, ale také k romantickým procházkám a relaxačnímu odpočinku v blízkosti řeky Labe. V prostoru lesoparku „Osmička“ mohou také žáci poznávat stromy.

5.2.11 Řeka Labe

Ve starověku obývali povodí této řeky Keltové. Právě oni řeku pojmenovali. Řeka Labe je jednou z největších řek a vodních cest střední Evropy. Labe pramení na Labské louce v Krkonoších, naše území opouští na hranici s Německem a dále ústí do Severního moře. Na území České republiky je tato řeka dlouhá 358 kilometrů. V našem kraji řeka opisuje oblouk kolem Lovosic s nedalekým čedičovým vrchem Lovošem. Slunečné stráně kolem toku jsou osázeny vinnou révou u Malých a Velkých Žernosek, poté řeka vstupuje Bránou Čech – Porta Bohemica – do Českého středohoří a protéká úzkým kaňonem směrem k Ústí nad Labem.

5.2.12 Chemické závody Lovochemie

Lovochemie a.s., je největším výrobcem umělých hnojiv v České republice a svým výrobním programem výrazně přispěla k rozvoji českého zemědělství. Při příjezdu do Lovosic nelze tento objekt přehlédnout.

Využitím grafických technik bych ráda žákům přiblížila přírodní a historické zajímavosti právě této lokality. Přála bych si, aby si tento kus krajiny nejen „prošlápli, osahali“, ale naučili se přírodu vnímat a následně z ní čerpat inspiraci pro svou budoucí tvorbu.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

V současné době se ve výtvarné výchově setkáváme s různorodými podobami výtvarných technik, které lze dle náročnosti využít u žáků různých věkových skupin. Mluvíme-li o grafických technikách, musíme mluvit i o materiálu, který chceme k tvorbě použít a o věku žáka, se kterým budeme tvorbu realizovat. Lze tedy říci, že grafickou techniku jako je linoryt (u kterého musí žák dbát na bezpečnost při práci s rydlem), nebo techniku, ve které využijeme tiskařské barvy (při které se barva ředí petrolejem), budu spíše provádět se staršími žáky. Naopak u mladších žáků využiji frotáže, monotypů, otiskových technik apod.

Mě osobně oslovilo spojení výtvarné výchovy s vlastním prožitkem při procházkách a výletech na jednotlivá místa města Lovosice, okolní vrchy a zříceniny. Hlavním cílem mé práce je prohloubit znalosti grafických technik ve výtvarné výchově na prvním stupni základní školy a zvážit možnosti jejich využití. Zároveň mi jde i o to, aby děti lépe přilnuly k prostředí, ve kterém vyrůstají, seznámily se „kulisou“ Českého středohoří, blíže poznaly pohoří, které mají „na dosah ruky“. Aby odhalily dávná tajemství a seznámily se s různými legendami a pověstmi vztahujícími se k daným místům. A hlavně, aby měly radost z objevování nového a z vlastní tvorby.

1. Prostředí, ve kterém se žák vzdělává

Na Základní škole Všehrdova 1 pracuji sedmým rokem. Škola prvního stupně je rodinného typu. Po stránce vzdělávací, výchovné, estetické a hygienické pak školou zcela moderní. Třídy byly vybaveny novým praktickým nábytkem. Děti se mohou učit i ve specializovaných učebnách - jazykové, počítačové, učebně logopedické a učebně dyslexie, v knihovně, tělocvičně. Třídy byly dovybaveny mobilními i stabilními interaktivními tabulemi. Součástí školy je rozlehlá zahrada a nové hřiště.

Počet žáků ve škole je 209, jsou rozděleni do deseti tříd a v každé třídě je přibližně 21 žáků. 18 učitelů je vede po dobu pěti let, než přejdou na druhý stupeň. Kromě žáků z Lovosic tvoří výraznou část žáci dojíždějící z okolních obcí. V posledních letech se ve škole vzdělávají i děti cizí státní příslušnosti. Pedagogové mají dlouholeté zkušenosti s integrací žáků se SPUCH i žáků s jiným zdravotním postižením. Každý integrovaný žák má na základě doporučení PPP nebo SPC vypracován vlastní individuální vzdělávací plán, který je pravidelně aktualizován a doplňován.

Žáci mají možnost navštěvovat zájmové kroužky. Škola nabízí různé zájmové aktivity, které mohou žáci po vyučování navštěvovat. Školní družina nabízí bohatý odpolední program pro žáky prvních, druhých a třetích tříd.

Cílem naší školy a jistě všech ostatních, je všestranně se rozvíjející osobnost dítěte.

2. Práce s žáky

Se žáky Základní školy Všehrdova 1 pracuji sedmým rokem. Za dobu svého působení jsem poznala, že prostřednictvím výtvarné výchovy ze sebe žáci dokáží uvolňovat energii, vyjadřovat své pocity a nálady. Dokážou se vcítit do svých zážitků, vzpomínek a přání. Umí pracovat uvolněně a do své tvorby se ponořit, ale i ukrýt. Jejich díla se tak stávají výsledkem vnitřní i vnější činnosti.

Aby se z výtvarné činnosti žáci radovali a chtěli samostatně tvořit, záleží na vyučujícím a na atmosféře, kterou svým pedagogickým uměním navodí. Žák by se neměl bát své výtvarné činnosti, měl by si ji zamilovat. Žák by se neměl bát tvořit, měl by se naučit o svém díle přemýšlet a hovořit. To půjde za předpokladu, že žák k pedagogovi naváže kladný vztah založený na důvěře. Bude vědět, že k němu může přijít kdykoliv pro radu i pomoc a že se na něho může spolehnout.

Ve výtvarné činnosti se snažím žáky naučit se soustředit na svou práci a radovat se z ní a tím odbourávat strach, že by se jejich práce nikomu nelíbila, že by nebyli pochváleni. Snažím se je přimět k vlastní nápaditosti a rozvíjet jejich kreativitu.

Během výtvarné tvorby by si žáci měli uvědomovat souvislosti s přírodou, poznat okolní krajinu. Nechat tuto část našeho okolí na sebe působit a naučit se ji vnímat, získávat k ní ochranný vztah. Být s přírodou v souladu a čerpat z ní inspiraci pro budoucí tvorbu.

3. Inspirace pro tvorbu a náměty

Inspiraci pro tvorbu jsem čerpala z přírodních krás a zajímavostí Českého středohoří. Každým rokem na naší škole probíhá projekt pod názvem „Poznáváme České středohoří“. Ke konci září se každá třída, pod vedením paní třídní učitelky a asistence paní vychovatelky, vydává na výlet do chráněné krajinné oblasti. (Dále již jen CHKO). První ročník vyrazí poznat kouzlo a tajemství Opárenského údolí a cílem cesty je pak zřícenina hradu Opárno. Druhý ročník zdolává horu Lovoš, třetí ročník pak zažívá výhled na naše město z hory Radobýl. Čtvrtý ročník odkrývá tajemství hradu a kopce Košťálov, paralelní třída shlíží z vrchu Kalvárie. Páté třídy se dělí o zážitky z cest na Hazmburk a Milešovku. V rámci tohoto projektu vyučující žáky seznamuje se zákony CHKO, žáci se je učí chápat, respektovat je a dodržovat. Žák poznává chráněné rostliny, stromy. Dokáže se pohybovat se skupinou v přírodě, učí se určovat světové strany, odhadovat vzdálenosti, orientovat se podle záchytných bodů v přírodě. Určuje teplotu vzduchu, vody. Poznává zvířecí stopy. Překonává přírodní překážky a učí se o přírodu pečovat. Právě tato místa, která žáci poznali a zažili, využíváme pro naši tvorbu.

Dále se budeme inspirovat městem samotným. Místem, ve kterém žáci vyrůstají, prožívají své dětství a rozvíjejí svou osobnost. Chtěla bych jim jejich město ukázat i z jiné strany, než je pouze shon v ulicích jednadvacátého století. Otevřít jim oči pro krásu zajímavých míst, která se dají v našem městě najít a využít je pro tvorbu ve výtvarné výchově. Aby si uvědomovali své kořeny, věděli odkud pocházejí a byli pyšní, že žijí právě zde.

3.1. Přehled námětů na zvolené grafické techniky v řadě České středohoří.

Grafická technika	Námět
Linoryt	Hora Kalvárie s vyhlídkou Tři kříže
Barevný linoryt	Z levého břehu na pravý břeh řeky Labe
Tisk z koláže	Hora Radobýl Silueta továrny Lovochemie
Papírorýt	Cesta na horu Lovoš Secesní radnice v Lovosicích
Suchá jehla	Archeologické nálezy Hora Milešovka
Monotyp	Hrad Košťálov Hlasy přírody
Monotyp malovaný	Noc ve městě a naše sny
Monotyp kreslený	Hrad Hazmburk
Mramorování (Benzinový papír)	Město Lovosice
Frotáž	Stromy v lesoparku Opárenské údolí s hradem Opárno
Otisk	Vůně našeho města Valící se kámen Cesta lesoparkem Osmička Řeka Labe
Slepotisk	Cesta krajinou, cesta mměstem

Rozhlédneme-li se pak pozorně kolem sebe, myslím si, že není pochyb o tom, že nás jednoznačně více zaujme ráz krajiny, rozmanitost pohoří, přírodní výjevy, hřejivé slunce, vítr v korunách stromů, bubnující déšť, lesy, louky, zvěř a hlasy ptactva, nežli ruch a shon v ulicích, dopravní zácpy na cestách a všudypřítomný spad z továrních komínů.

Náměty pro výtvarné práce jsem vybírala tak, aby měli žáci možnost využít zážitků ze svých cest po okolí, aby byly pro ně zajímavé a nutily je nad tématy přemýšlet. Aby zapojili svou nápaditost, hravost a zároveň v sobě probouzeli touhu dozvídat se nové

informace. Aby o přírodu uměli pečovat, vracet se k ní a umět z ní čerpat energii, najít krásy a zajímavosti města, které je jejich domovem.

Grafické techniky jsem volila dle možností a schopností žáků daných ročníků. Na diplomové práci jsem pracovala s prvním až pátým ročníkem. Třídní paní učitelky mi daly prostor se s žáky seznámit a dále s nimi výtvarně tvořit.

Žáci jistě mají radost a větší chuť do práce, pokud jsou jejich práce posléze vystavené. Panely na chodbách jsou již automatickou zastávkou ostatních žáků, aby shlédli práce svých spolužáků. Neopomíjené jsou i různé výtvarné soutěže, kam práce žáků zasíláme. Některým dílem žák udělá radost svým blízkým v podobě dárku. O každém výtvarném díle si s žáky povídáme, rozebíráme myšlenky a detaily. Myslím, že toto vše posiluje žákovo sebevědomí a motivuje ho k další výtvarné tvorbě.

Je třeba se zmínit o časové organizaci hodin. V podstatě všechny techniky, které jsem zvolila, mají časovou dotaci dvou vyučovacích jednotek. Při zvážení mezipředmětových vztahů, má učitel možnost využít jiných hodin, než je právě výtvarná výchova. Mám tím na mysli, že nebyl problém využít náplň hodin pracovních činností pro tvorbu z některých matric. Jinou alternativou bylo zvolit v týdnu dvě vyučovací jednotky pro výtvarnou výchovu a následující týden pro pracovní činnosti.

4. Metodické listy

Každý metodický list vychází z výše zmiňovaných námětů. Přála bych si, aby tyto listy sloužily i jiným pedagogům. Snad v nich najde inspiraci do hodin každý, kdo si moji práci otevře a pročte.

4.1. Přehled metodických listů v řadě České středohoří.

Metodický list	Grafická technika	Námět	Ročník	Formát
č.1	Linoryt	Hora Kalvárie s vyhlídkou Tři kříže	IV.	A5
č.2	Barevný linoryt	Z levého břehu na pravý břeh řeky Labe	IV.	A5
č.3	Tisk z koláže	Hora Radobýl	III.	A4
č.4	Suchá jehla	Archeologické nálezy	V.	A6
č.5	Kreslený monotyp	Hrad Hazmburk	IV.	A4
č.6	Monotyp (malovaný)	Noc ve městě a naše sny	III.	A3
č.7	Benzinový papír	Město Lovosice	V.	A2
č.8	Papířoryt	Secesní radnice v Lovosicích	V.	A3
č.9	Frotáž	Stromy v lesoparku Osmička	II.	A3
č.10	Otisk	Valící se kámen	I.	A2
č.11	Monotyp	Hlasy přírody	IV.	A3
č.12	Slepotisk	Cesta městem, cesta krajinou	IV.	A4

METODICKÝ LIST č. 1

Námět: Hora Kalvárie s vyhlídkou Tři kříže

Ročník: IV.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíle: Seznámit žáky s technikou linoryt. Žáci si připomenou vlastivědná fakta o části Českého středohoří, otázky CHKO, význam slova Porta Bohemica

Výtvarný problém: Porovnávání různých způsobů vedení rydla. Řadit linky ve stejném či různém směru, určovat jejich šířku. Pokusit se o oblouky.

Výtvarná technika: Linoryt

Pomůcky: Linoleum bez vzorku ve formátu A5, tužka, kopírovací papír, rydla různé šířky, deska z umělé hmoty, tiskařská barva, váleček, tiskařský lis, filc= plst', návrh grafického listu, arch papíru ve formátu A5

Motivace: *Pověst o vrchu "Tři kříže". Milovaly jednou tři panny rytíře z Kamýku. Protože však jen jedna mohla jej dostat za manžela a ony sobě věčné přátelství přísahaly, volily raději společnou smrt. Vystoupily na skálu nad Labem, ještě jednou poslední pozdrav ke Kamýku rytíři poslaly a pak vrhly se do Labských vln. Když se o jejich smrti Kamýcký rytíř dověděl, dal postaviti na skále tři kříže, které tam dosud stojí. (PCPOS 2003).*

Postup práce: Žáci si dobře promyslí svůj návrh a připraví návrh grafického listu. Na linoleum položí kopírovací papír a návrh grafického lisu tužkou přes něj obtáhnou. (Mohou také rovnou kreslit tužkou nebo fixou na lino). Rydlem různých šířek odeberou linoleum z míst, která se nebudou tisknout. Vytvořenou matici naválečkují tiskařskou barvou. Naválenou matici položí do tiskařského lisu. Na matici položí suchý arch papíru, překryjí filcem a za pomoci lisu sejmou otisk z matrice. Grafický list žáci autorizují, označí počet vytištěných listů a pořadové číslo (např. 1/3 znamená první list ze tří). Dílo zapaspartují.

Kulturní kontext: Ze současných umělců bych zmínila Jana Vičaru, narozeného 1967 ve Svitavách. Zabývá se grafikou, zejména dřevořezem, mědirytem, dřevorytem a linorytem. Žije v Mladkově u Skalice nad Svitavou. Ukázka z jeho díla má název Jeskyně.

(ŠUMAVANET 1994)

METODICKÝ LIST č. 2

Námět: Z levého břehu na pravý břeh řeky Labe

Ročník: IV.

Časová dotace: Dvě až tři vyučovací jednotky

Cíle: Kombinování barev v linorytu. Žáci se seznámí s převozem z levého na pravý břeh Labe a turistickými zajímavostmi v okolí města Lovosice

Výtvarný problém: Vrstvení barev – výběr barev dle vlastního prožitku

Výtvarná technika: Barevný linoryt

Pomůcky: Linoleum bez vzorku ve formátu A5, tužka, fix, rydla různé šířky, deska

z umělé (skleněné) hmoty, tiskařská barva, váleček, arch papíru formát A5

Motivace: Chtěli byste si vyzkoušet práci převozníka? Myslíte si, že tato činnost je důležitá? V čem? Proč? Doprava přes řeku se používala již v historii, kdy se nepřpravoval pouze náklad, ale i lidé, aby se dostali z města do města, za prací, na trh... Pojďme si zkusit takového převozníka s lodí na řece výtvarně ztvárnit.

Postup práce: Žák si dobře promyslí svůj návrh a na linoleum ho kreslí měkkou tužkou,

fixou. Rydlem různých šířek odebere linoleum z míst, která se nebudou tisknout. Nanesou barvy dle vlastní volby. Na takto připravenou matrici přiloží papír a válečkem či rukou přetírá arch papíru. Sejmeme otisk a grafický list žák autorizuje.

Kulturní kontext: Řecká mytologie, převozník Charon přes řeku Styx.

METODICKÝ LIST č. 3

Námět: Hora Radobýl

Ročník: III.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíle: Seznámení s principem tisku papírové koláže. Žák se seznámí s životem a dílem Karla Hynka Máchy.

Výtvarný problém: Vzájemné vztahy mezi prvky koláže

Výtvarná technika: Tisk z koláže

Pomůcky: Tiskařské barvy, tiskařský papír formát A4, tiskařský lis, karton papíru a čtvrtky, váleček, nůžky, lepidlo

Cíle: Seznámení s principem tisku papírové koláže. Žák se seznámí s životem a dílem Karla Hynka Máchy.

Výtvarný problém: Vzájemné vztahy mezi prvky koláže

Motivace: Pozdě odpoledne dne 23. října 1836 si Mácha vyšel na vrchol kopce Radobýl nad Litoměřicemi, aby zde pracoval na své básni "Cesta z Čech". Náhle zpozoroval požár, který vypukl v Litoměřicích. Básník neváhal ani minutu. Rychle seběhl dolů a zapojil se s velikou obětavostí do hašení. Do svého nevytopeného pokojíku se vrací uřícený, promočený a vyčerpaný. Brzy nato se u něj začínají projevovat příznaky vážné nemoci. Při našem pochodu a výstupu na tento kopec jste měli možnost vidět přírodní krásy.

Pokusme se zachytit tuto horu a připomeňme si tak místo, z kterého se nechal inspirovat náš básník Karel Hynek Mácha.

Postup práce: Při tvorbě matrice si žák sám volí vystříhávání nebo vytrhávání jednotlivých částí, které si skládá. Může je upravovat do té doby, než je k sobě přilepí. Žák dává pozor, aby jednotlivé díly lepil po celé ploše, čímž zabrání potížím při nanášení barvy. Papírová matrice je choulostivá na potrhání. Nanese-li žák barvu na matici, přiloží arch papíru a může tisknout ručně či za pomoci tiskařského lisu.

Kulturní kontext: Život a dílo Karla Hynka Máchy

Úryvek z básně „Máj“ - Karel Hynek Mácha

Byl pozdní večer – první máj –

večerní máj – byl lásky čas.

Hrdliččin zval ku lásce hlas,

kde borový zaváněl háj.

(LUPOMĚSKÝ 1999).

METODICKÝ LIST č. 4

Námět: Vykopávky – archeologické nálezy

(MATOUŠEK, TUREK 1998).

Ročník: V.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíl: Seznámit žáky s technikou suchá jehla. Žák se seznámí s Archeologií, poznává zajímavosti ze života dávných předků.

Výtvarný problém: Přepis námětu do lineární podoby, odlehčené a zdůrazněné linie.

Výtvarná technika: Suchá jehla

Pomůcky: Plastová deska formát A6, jehla, tiskařské barva, houbička, arch papíru formát A5, tiskařský lis.

Motivace: Návštěva okresního muzea v Litoměřicích. V litoměřickém muzeu je stálá expozice, ve které jsou vystavovány četné nálezy, dary pana Z. Koutka. Několik kamenných sekeromlatů a šňůrová keramika z eneolitu a další předměty z doby bronzové, římské, laténské a hradištní nalezené většinou koncem 19. století v okolí Hazmburku. Beseda v kruhu na téma civilizace 21. století a naši předkové. Archeologické nálezy jsou součástí historického dědictví České republiky.

Postup práce: Žák si nakreslí tužkou svůj návrh zvoleného motivu. Jehlou vyrývá linie. Tiskařskou barvu houbičkou vtírá do rytin. Na desku lisu položí žák provlhčený list papíru, na něj pokládá matici a v tiskařském lisu tiskne. Grafický list má sametový nádech.

Kulturní kontext: Historické informace o člověku, jeho kultuře a vývoje od počátku až do současnosti.

METODICKÝ LIST č. 5

Námět: Hrad Hazmburk

Ročník: IV.

Časová dotace: Jedna až dvě vyučovací jednotky

Cíle: Seznámení žáků s principem tisku z plochy. Žák se zorientuje na mapě dle světových stran, dokáže nalézt informaci v atlase České republiky.

Výtvarný problém: příprava barvy a naválení barvy na podklad, vedení kreslicího nástroje.

Výtvarná technika: Kreslený monotyp

Pomůcky: Skleněná nebo plastová deska, tužka, čtvrtka A4, houbička, tiskařské barvy. Atlas ČR, turistická mapa našeho kraje.

Cíle: Seznámení žáků s principem tisku z plochy. Žák se zorientuje na mapě dle světových stran, dokáže nalézt informaci v atlase České republiky.

Výtvarný problém: příprava barvy a naválení barvy na podklad, vedení kreslicího nástroje

Motivace: „Děti, vezměte si do ruky atlas s mapou našeho kraje. Budeme na mapě hledat místo, ke kterému se vztahuje téma dnešní hodiny. Na mapě najdete město Lovosice. Západně od Lovosic asi pět kilometrů leží městečko Třebenice. Jižně od něj pak vesnice Klapý. Najděte v tomto místě znak pro hrad a nyní již víte, jaké máme téma hodiny.

„Hrad Hazmburk.“

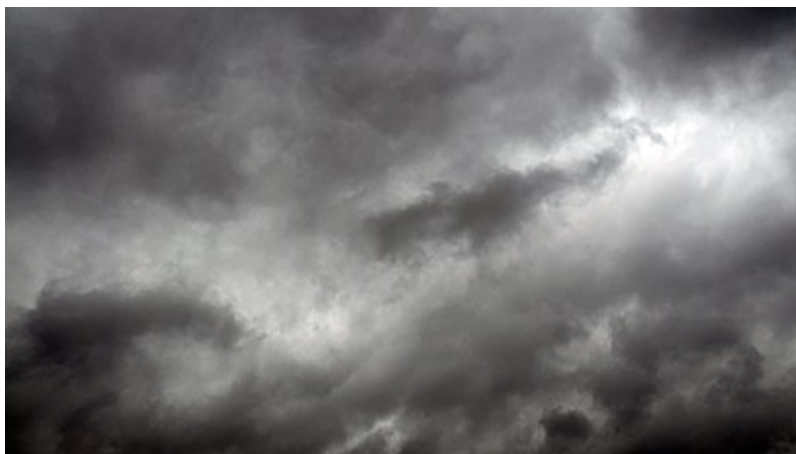
Postup práce: Žák naválí na desku tiskařskou barvu. Do barvy kreslí svůj námět. Přes něj položí papír a sejme tak grafický list hradu Hazmburk.

Kulturní kontext: Jednou z uznávaných grafiček nejen u nás, ale i ve světě je Jarmila Mařánová. Tato umělkyně se věnuje volné grafice. Ukázka z jejího díla má název: Skok do skutečnosti.

(Mařánová 2012).

METODICKÝ LIST č. 6

Námět: Noc ve městě a naše sny

Ročník: III.

Časová dotace: Jedna vyučovací jednotka

Cíle: Barevné vyjádření pocitu, představy. Žák umí vyjádřit svůj pocit, svou náladu.

Výtvarný problém: Mísení barevných tónů, které charakterizují naše sny.

Výtvarná technika: Monotyp (malovaný)

Pomůcky: Skleněná deska, štětec, tiskařské nebo temperové barvy, váleček, arch papíru formát A3, hadřík.

Motivace: Jak asi vypadá město, když utichne? Co děláte, děti, když je večer a tma? Jak se cítíte, když se ocitnete ve tmě? Víte, že večer se setmí a jdete spát. Zdají se vám sny? Jaké jsou? Někdy máme sen, z kterého se nechceme probudit, je pěkný a máme z něj dobrý pocit. Občas se stane, že ve snu prožíváme strach. Někdy ráno vstaneme a myslíme si, že se nám vůbec nic nezdálo. Ve snu se nám mohou odrazit naše radosti i starosti, které prožíváme. A někdy děti, když nám není zrovna nejlépe a máme pocit, že nám nikdo nerozumí a jsme na všechno sami, se do takového snu můžeme schovat. Můžeme snít o něčem co máme rádi, co nás těší, o místu, kde je nám dobře. Pokusme se namalovat sen v našem městě.

Postup práce: Na skleněnou desku žáci naválí tiskařskou barvu a domalovávají štětcem svůj námět. Pokud žák chce, může nanášet barvy pouze štětcem. Na vzniklý návrh přiloží papír a sejme grafický list.

Kulturní kontext: Jak pracují jiné kultury se sny. Severoameričtí indiáni věří na dobré a špatné sny. Ty špatné odhánějí pomocí lapače snů. Lapač snů je amulet zavěšený nad postelí, vypadá jako pavučinka, která má zlé sny zachytit.

METODICKÝ LIST č. 7

Námět: Město Lovosice

Ročník: V.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíle: Obohacení grafického listu o kreslený detail. Poznávání města, ve kterém žák vyrůstá.

Výtvarný problém: Experimentování s propojením barev, přenesení skutečnosti.

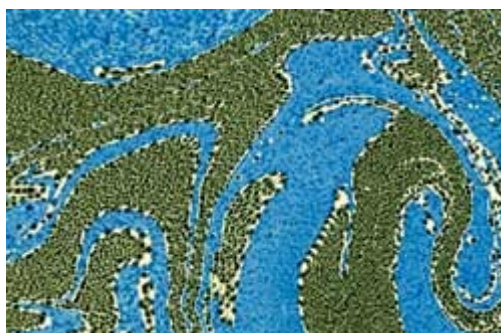
Výtvarná technika: Mramorování (Benzinový papír), kresba tuší.

Pomůcky: Kuchyňský plech s vyšším okrajem nebo vanička, naředěné barvy petrolejem, arch papíru A2, dřevěná tyčka k promíchání barev, voda, tuš, fotografie města.

Motivace: Se žáky prohlížíme fotografie města Lovosice. Snažíme se poznat různé části města, které fotografie zachycují. Povídáme si, co o tom místě víme, co se tam mohlo přihodit. Žáci vyprávějí o místě, ve kterém bydlí.

Postup práce: Do vaničky s vodou žák nalije barvu obohacenou o petrolej. Zde je nutný dohled učitele. Mícháním žák barvu rozptýlí po hladině. Hladina nyní tvoří matici. Pořizuje otisk. Po zaschnutí obohacuje grafický list o detaily (tuší) města Lovosic, ke kterému má žák osobní vztah.

Kulturní kontext: V Evropě se první mramorované papíry objevily v 15. století. Do Čech se tato výtvarná technika dostala až počátkem 17. století. Zde je ukázka mramorovaného papíru na vodě od Josefa Kačina.

(Kačín 2004).

METODICKÝ LIST č. 8

Námět: Secesní radnice v Lovosicích

Ročník: V.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíle: Přenesení lineární kresby do grafiky. Žák se seznámí s historií města Lovosice. Poznává umělecké rysy secese ve výtvarném umění a architektuře.

Výtvarný problém: Kontrast výrazné linie a stínu, užití dvou a více barevných tónů.

Výtvarná technika: Papíroryt

Pomůcky: Arch papíru A3, čtvrtka A3, jehla, houbička, tiskařské barvy, tiskařský lis

Motivace: Cestou do školy, děti, procházíte Školní ulicí. Je to ta ulice, kam vás maminky zavedou, když potřebujete navštívit lékaře. Víte, o které ulici mluvíme? Na rohu této ulice stojí budova. Je to secesní radnice a nyní v ní mají lékaři své ordinace. Jestlipak z vás někdo ví, co se ukrývá ve věži radnice? Jsou to cenné mince a dokumenty z města Lovosice. Pokusme se nyní tuto historickou budovu výtvarně ztvárnit.

Postup: Čtvrtku natřeme lakem a necháme zaschnout. Za pomoci jehly či hřebíku žáci vyrývají svůj námět. Po vyrytí, nanесou houbičkou barvy a vetřou je do rytin. Za pomoci tiskařského lisu matrici přenesou na zvlhčený papír. Grafický list nechají zaschnout.

Kulturní kontext: Český malíř, grafik a návrhář v období secese byl Alfons Mucha. Vytvořil grafickou předlohu první československé poštovní známky.

(WIKIMEDIA 2010).

METODICKÝ LIST č. 9

Námět: Stromy v lesoparku Osmička

Ročník: II.

Časová dotace: Dvě vyučovací jednotky

Cíle: Záměrná kompozice z frotáže. Žák se učí rozpoznat názvy stromů podle struktury kůry.

Výtvarný problém: Snímání různých struktur povrchu kůry stromů.

Výtvarná technika: Frotáž

Pomůcky: Uhl, pastel, balicí papír, čtvrtka A3, nůžky, lepidlo.

Motivace: Při vycházce do lesoparku budeme, děti, poznávat stromy. Podle čeho je můžeme od sebe rozeznat? Čím jsou charakteristické? Proč jsou pro nás a pro přírodu stromy důležité? Vytvoříme si vzorník kůry stromů a listů. Bude to jakýsi herbář.

Postup práce: Žáci si přiloží papír ke kůře stromu a přejíždějí ho uhlem, či pastelem. Ke každému stromu nafrotážují ještě z téhož stromu list. Vytvoří si několik frotáží, každou s jiným stromem. Dále jednotlivé frotáže zastříhnou do stejného rozměru a nalepí harmonicky k sobě na čtvrtku. Vytvoří si tak netradiční herbář stromů.

Kulturní kontext: Techniku frotáže znali již v době před naším letopočtem v Číně. Dodnes ji používají archeologové jako dobrý, rychlý a přesný dokumentační prostředek k záznamu plastických povrchů historických památek. Také mnozí výtvarní umělci ve své tvorbě frotáž nápaditě využívají (Praskliny staré zdi – Leonardo da Vinci).

(ATR 2010).

METODICKÝ LIST č. 10

Námět: Valící se kámen

Ročník: I.

Časová dotace: Jedna vyučovací jednotka

Cíle: Hra s barvou a otisky. Žák se seznámí s využitím kamene v dnešní době.

Výtvarný problém: Zachytit pohyb hmoty. Přenést na list náhodné stopy z rozpohybovaného předmětu.

Výtvarná technika: Otisk

Pomůcky: Kámen, temperové barvy, arch papíru, kelímek, štětec, igelit.

Motivace: Žáci se posadí do kruhu. Uprostřed kruhu jsou položeny různé kameny. Děti, jaký je kámen? K čemu kámen člověku slouží? Jako stavební materiál. Dekor. Jak tomu bylo v minulosti? Z kamene se křesal oheň. Na kameni se připravovalo jídlo. Takže kámen je velmi užitečný nerost. Znáte nějaký kámen? Oblázek, žula, křemen, Žernosecký kámen (Porfír)... Pokusíme se zachytit pohyb kamene na papír.

Postup práce: Žáci si připraví větší arch papíru na igelit. Olejové barvy o něco více naředí a kámen potřou barvou. Pokud budou mít větší misku, mohou kámen do barvy namáčet.

Kámen hodí tak, aby se po papíře kutálel. Zachytí stopu a několikrát opakují. Experimentují se směry a tónem barev.

Kulturní kontext: Již v pravěku si lidé zdobili stěny jeskynní kresbou a otisky. Gargas, tak se jmenuje jeskyně v jižní Francii, je vyzdobena otisky lidských dlaní.

(KÝR 2010).

METODICKÝ LIST č. 11

Návrh: Hlasy přírody

Ročník: IV.

Časová dotace: Jedna vyučovací jednotka

Cíle: Seznámení s monotypem, barevná kompozice plochy. Etika, správné chování v přírodě.

Výtvarný problém: Volbou tónu barev v kombinaci s linií vyjádřit představu z námětu.

Výtvarná technika: Monotyp

Pomůcky: tiskařská guma, tiskařské barvy, houbička, papír A3.

Motivace: Děti, kdo má rád přírodu? Co se vám na ní líbí? Proč ji máte rády, co vám příroda připomíná? Zavři oči a zkus se zaposlouchat do přírody. Co všechno slyšíš? Šumění větru, bzukot včel, zpěv ptáků... Je tu někdo mezi vámi, komu se něco na hlasech přírody nelíbí? Proč? Pokusme se vaše pocity přenést na papír.

Postup práce: Na tiskařskou gumu žák nanáší z tuby tiskařské barvy, experimentuje s tvarem a délkou nanášené stopy. Volí tóny barev se záměrem vystihnou námět. Pracuje se svou fantazií. Po nanesení barev obtiskne papír tak, aby motiv byl v půlce archu papíru. Dále papír přehýbá a otiskuje tak motiv dále po papíře. Koncové stopy barev roztírá houbičkou do stran.

Kulturní kontext: *Báseň „Lesní studánka“ Josef Václav Sládek*

*„Znám křišťálovou studánku, kde nejhlubší je les, tam roste tmavé kapradí a vůkol rudý
vřes. Tam ptáci, laně chodí pít pod javorový kmen, ti ptáci za dne bílého, ty laně v noci jen.
Když usnou lesy hluboké a kolem ticho jest, a nebesa i studánka jsou plny zlatých hvězd.“*

(JANÁČKOVÁ, HORÁKOVÁ 2004, s. 160).

METODICKÝ LIST č. 12

Námět: Cesta městem a cesta krajinou

Ročník: IV.

Časová dotace: Jedna vyučovací hodina

Cíle: Kompozice plochy. Žák rozpozná hmatem texturu povrchů, uvědomuje si různorodost povrchů.

Výtvarný problém: Zachycení struktury povrchů, porušení rytmu.

Výtvarná technika: Slepotisk

Pomůcky: Dva archy papíru formátu A4, obiloviny (ječmen), lepidlo, tiskařský lis.

Motivace: Jaký je, děti, rozdíl mezi cestami, po kterých jdete městem a mezi cestami v přírodě? Jsou ve městě nutné chodníky? Jaký povrch mohou mít pěšiny v přírodě? Jdeme-li lesem, můžeme jít po jehličí, hlíně, kamínkách i trávě. Ve městě to bývá asphalt, beton, kamenné kostky. Pokusme se tyto různé povrchy bez použití barev přenést na papír a porovnat je.

Postup práce: Na arch papíru nalepujeme ječmen do charakteristických rysů cest ve městě a v přírodě. Po zaschnutí tiskneme za pomoci lisu tuto matici na provlhčenou čtvrtku. Vzniká slepotisk vyvýšením plochy.

Kulturní kontext: Brailovo písmo

Umožňuje nevidomým lidem číst hmatem. Využívají ho tedy slepci, případně slouží k šifrování. Každý znak tvoří šest bodů uspořádaných do obdélníku dva krát tři. Za každý z těchto bodů může nebo nemusí být do papíru vytlačena hmatatelná tečka. To dává šedesát čtyři kombinací. Jeho autorem je Francouz Louis Braille (1809-1852), který jako malé dítě oslepl následkem nehody. První kniha byla tímto písmem vytištěna roku 1829, dnes je možný i notový záznam. (Svojka a Co., 2007, s. 57)

4. Vlastní práce s žáky

Většina mých námětů vychází z vlastního prožitku, navazuje na výlet, výstup na horu či vrch, na návštěvu muzea. Děti všechno viděly na vlastní oči, seznámily se s krajinou, s její faunou a flórou.

„Hora Kalvárie - Tři kříže“ je námět, při kterém se žáci poprvé seznámili s grafickou technikou linoryt a úplně poprvé drželi v ruce rydlo. S ohledem na tento nástroj jsem úmyslně vybrala čtvrtý a pátý ročník. I přesto jsem zpočátku měla obavy z dodržování bezpečnosti při práci, ale žáci mě mile překvapili. Byli natolik zaujatí prací novým nástrojem, že nedocházelo k porušování předem daných pravidel. Práce s rydlem je velmi bavila a konečný výsledek je natolik překvapil, že se těšili na další tvorbu linorytu, což bylo téma „Z levého břehu na pravý břeh řeky Labe“. Zde byli žáci zcela unešeni barevností konečného díla.

U tématu: „Hora Radobýl“ jsme si první hodinu vytvořili matrici a ve druhé hodině jsem poprvé do třídy vstoupila s lisem. Žáci udiveně reagovali: „Co to je, pani učitelko?“ Bylo zřejmé, že lis vidí poprvé. Když se dozvěděli, co lis dokáže a že s ním budou pracovat, nemohli se dočkat. Žáci si nabarvili matrici. Někteří žáci tiskli v lisu, jiní žáci zvolili otisk ruční. Výsledky tisku porovnávali.

Při přípravě na tvorbu grafické techniky suchou jehlou jsem si předem připravila hřebíky v délce a tloušťce tužky, které jsem nechala na jedné straně zbrousit, aby se žákům lépe držely v ruce a mohli s nimi lépe tvořit, a to z toho důvodu, že naše škola jehly určené pro tuto techniku nemá. Na počátku tvorby se u některých žáků objevil strach, že dílo zkazí, ale když jsem jim poradila, že je lépe dělat širší stopy, strach posléze vymizel.

Benzínový papír, je další téma, se kterým žáci nebyli dříve seznámeni, naopak byli překvapeni, jak rychle lze takový papír vytvořit a jaké struktury na benzínovém papíře vznikly. Takto připravený benzínový papír nám posloužil jako podklad k námětu „Město Lovosice“, do kterého žáci dokreslili konkrétní budovu města Lovosice.

Hodina s námětem „Valící se kámen“, se stala hodinou zábavy, hry, poznávání pohybu kamene a zviditelnění stopy. Žáci měli široký výběr barev, sami volili směr pohybu a do této činnosti jsem vůbec nemusela zasahovat. Po dokončení tvorby jsme si se žáky povídali o tom, co při tvorbě cítili, na co mysleli a co vytvořili. Podobné to bylo u tématu „Hlasy přírody“, kde žáci improvizovali s barvami a snažili se výběrem konkrétní barvy vyjádřit zvuky, se kterými se v přírodě mohou setkat. Výsledek práce ovlivnily

náhodně vzniklé stopy z barev, které se pak objevily v názvu jejich díla (například „Čmelák“).

Při tvorbě námětu „Hrad Hazmburk“ jsem si neuvědomila, že budou žáci tvořit konkrétní představu hradu, a tím pádem při sejmutí otisku monotypu z desky bude pohled znázorněn zrcadlově. Situaci jsem vyřešila tak, že finální podobu obrázku, jsme si šli prohlédnout do zrcadla, což se ukázalo být pro žáků velmi zajímavé.

Původním záměrem bylo tvořit dvě z prací přímo v přírodě - slepotisk a frotáž. Počasí mi však umožnilo uskutečnit pouze frotáž kůry stromů jejímž výsledkem byl vzorník, který jsme dotvořili ve třídě. Slepotisk se mi z důvodu nepříznivého počasí nepovedlo tvořit venku. Měla jsem však připravenou náhradní variantu, která se dala tvořit ve třídě (donesla jsem cihly, dlaždice, zámkovou dlažbu, kamínky, písek, větvičky, jehličí). Žáci měli tak možnost seznámit se s různou strukturou povrchu země.

Na závěr každé hodiny byla prezentace výtvorů žáků. Každý z nich jsme si společně obešli, hodnotili a povídali o něm. Dětské práce byly vystaveny v prostorách školy a postupem času jsme zjistili, že se naše výtvarná práce líbí a je pro ostatní žáky zajímavá. Pochvala ode mne, od jiných dospělých a hlavně od spolužáků dodávala dětem sebedůvěru. Každý výtvor si žáci po ukončení výstavy vyžádali domů, aby mohli potěšit své rodiče.

Pokud bych měla vyzdvihnout techniku, která nejvíce zaujala žáky, pak z mého pohledu byla pro žáky zajímavá každá technika. Za celou dobu realizace diplomové práce, jsem nepozorovala u žáků nekázeň, nudu či nezájem. Vždy pracovali se zaujetím a nadšením. Přesto si dovoluji tvrdit, že nejvíce nadšení projevovali u benzínového papíru a u suché jehly, kdy se zatajeným dechem sledovali konečné vytištění z lisu.

5. Reflexe

Která technika přišla žákům jako nejsnazší, která nejobtížnější? Co nám dělalo problém (hloubka vrypu, síla přtlaku při linorytu, rozvržení kompozice, uvolnění, vnímání vnitřních pocitů)? Kterou techniku jsme museli opakovat, která naopak nedělala potíže (složení třídy, prostor, materiální vybavení)? Co bych příště změnila?

Při námětu „Hora Kalvárie s vyhlídkou Tři kříže“ jsem seznámila žáky s technikou linoryt. Tato technika byla náročnější a to především na bezpečnost. Hrozilo nebezpečí úrazu při používání rydla. Žáci však tvořili s opatrností a vše zvládli. Jako problém jsem spatřovala u některých žáků jejich sílu. Přeci jen síla přtlaku na rydlo je důležitá. Při příští práci těmto dětem připevním lino k dřevěné desce. Budou tedy moci použít obě ruce k vyrývání. To samé platilo i u barevného linorytu. I přes počáteční obavy však průběh tvorby žáky zaujal a těšil.

Dalším námětem byla „Hora Radobýl“. Zde se využilo výtvarné techniky tisk z koláže. Nenastal žádný výrazný problém. Žákům se zdála technika nenáročná, jen někteří měli obavy z rozvržení prvků koláže. Těm jsem individuálně pomáhala tyto obavy překonat. Žák tím získal sebedůvěru a v činnosti mohl uplatnit své postřehy z výletu na Radobýl. Časové se jeví tato technika jako nenáročná a dle mého názoru vhodná pro všechny věkové skupiny.

Suchá jehla byla technika, kterou jsem zvolila pro námět „Vykopávky“. V originálním pojetí této techniky se využívá měděná destička, do které se vyrývá. Materiální vybavení školy nám toto však neumožnilo. Zvolila jsem tedy alternativu a myslím, že i vhodnější materiál pro žáky prvního stupně. Plastová destička není finančně náročná k pořízení a i při práci s ní je tvorba snazší. Odpor jehle není tak výrazný jako u kovu. Zrovna tak naše škola nemá rycí jehly. Jak jsem se již zmínila v předešlé části, tento problém jsem vyřešila zbroušenými hřebíky. Po realizaci s těmito pomůckami mohu tvrdit, že se vše osvědčilo. Problém s materiálním vybavením nám tedy nestál v cestě. Žáci byli zpočátku překvapení, jak z nástrojů, které se u této techniky využívají, tak i z výsledného díla. Nadchl je sametový nádech na grafickém listu, který je pro tuto techniku typický. Na této práci bych nic neměnila, jediné na co si musím příště dávat větší pozor je dobré nastavení přtlaku v lisu. Musí být dostatečně silný, aby se z jemných rytin barva tiskla. Tady je pomoc učitele nutná.

Monotyp, který se promítl ve všech jeho podobách, (např. kreslený, malovaný) v tématech „Hrad Hazmburk“, „Noc ve městě a naše sny“ a „Hlasy přírody“, byl u žáků

oblíben pro svou nenáročnost po technické stránce. S čím měli někteří žáci problém, bylo uvolnění jejich pocitů, které měli do tvorby přenášet. Myslím si, že je nutné s žáky o pocitech, které mají, hovořit. A to nejen ve výtvarné výchově. Je nutné před takovou tvorbou u žáků vyvolat uvolněnost, aby dokázali své pocity vyjadřovat. V komunikačním kruhu se nám povedlo o svých pocitech hovořit zcela otevřeně a následná tvorba již nebyla pro žáky tak problémová.

Naprosté nadšení u žáků vyvolala technika „Mramorování“ (benzínový papír). Byla jsem žákům nápomocna v ředění barev a zajistila jsem dobré odvětrávání třídy. To byly jediné potíže, které bylo nutno překonat. Žáky zajímalo experimentování s náhodným propojením barev. Když si vytvořili grafické listy, měli někteří žáci strach z dokresby tuší. Báli se ukápnout, rozmazat tuš na místa, která měla zůstat čistá. Znovu jsme si ukázali, jak redispero jemně namáčet a otírat tak, abychom se nechtěných skvrn vyvarovali.

Papířový ač zdánlivě technika jednodušší se při naší tvorbě stala právě tou složitější. Našli se žáci, kteří svou práci opakovali. Problém nastával při vyrývání. Některým dětem nešlo odhadnout sílu tlaku na vyrývací nástroj a papír tak protrhaly. Až budu s touto technikou příště seznamovat žáky, nechám je nejdříve na kus papíru vyzkoušet rýcí jehlu. Získají tak nad nástrojem větší kontrolu a beze strachu mohou vyzkoušet, co takový nástroj v jejich rukách udělá.

Nenáročná časově ani materiálově technika frotáže je vhodná již pro nejmladší žáky. Většina žáků již tuto techniku znala z mateřských škol. Proto jsem ji obohatila o práci s výsledným frotážováním. I tak je radost pozorovat žáky, jak se zatajeným dechem pozorují struktury, které snímají.

Otiskové techniky nabízejí žákům hru. Ta je přirozeně baví a láká. Techniky otisku jsou naprosto nenáročné. Vhodnost je plně využitelná pro všechny ročníky. Pracovala jsem s otiskem u mladších žáků, proces tvorby byl velice uvolněný, příjemný. Každý z žáků si při výletu po okolí přinesl svůj kamínek, který mu sloužil jako pomůcka do hodiny výtvarné výchovy. Při natírání kamenů, pár žáků projevilo obavu z umazání. Řekli jsme si, že jsou chvíle, kdy umazat se není špatné a že máme prostředky, které nám pomohou dát vše do původního stavu. Z žáků opadla nervozita a hra začala. Problém jsem bohužel spatřovala v prostorové tísní třídy. Žáci potřebovali více prostoru kolem sebe, ten jsme našli i na chodbě školy. Nejsem si však jistá, jestli toho může využít každá škola. Závěrem

žáci sami rozpoutali diskusi o náhodných tvarech, které jim otisk kamene zanechal.

Ve všech realizovaných námětech byl průběh tvorby pro žáky zajímavý, hovořili o tématech, vnášeli do práce své prvky a nápady. Dokázali dodržet bezpečnost práce. I přes náročnost na organizaci mám ze všech technik dobrý pocit. Sami žáci za mnou chodí a ptají se, kdy zase budeme s tou či onou technikou pracovat. To mě těší ze všeho nejvíce.

6. Dotazník pro učitele 1. stupně ZŠ

Vážený pane učiteli, paní učitelko,

ke své praktické části diplomové práce jsem vytvořila tento dotazník. Jeho cílem je zjistit, jaká je četnost využití grafických technik (na Lovosicku) ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ a zda jsou tyto techniky vhodné pro práci s dětmi prvního stupně. Ráda bych se Vás zeptala na Vaše zkušenosti a názory. Dotazník je anonymní.

Které z níže uvedených grafických technik využíváte? Doplňte ano – ne, pokud doplníte ano, zaškrtněte jak často.

Grafické techniky	ANO	NE	Četnost jejich využití 1x za			
Linoryt			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Tisk z koláže			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Papírotyp			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Suchá jehla			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Slepotisk			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Monotyp			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Frontáž			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Benzínový papír			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Razítka			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok

Vhodnost využití grafických technik ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ

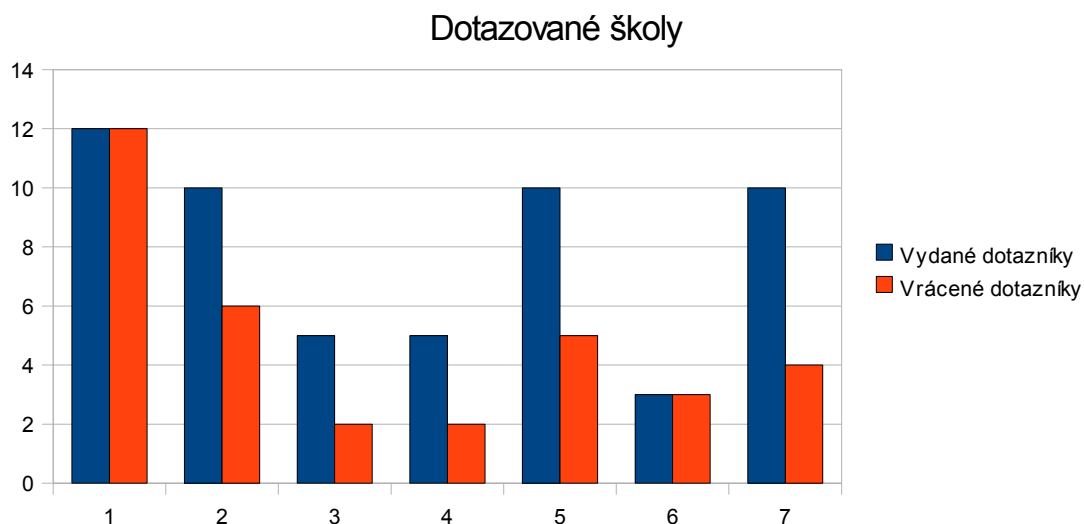
Zakroužkujte jednu z možností ano – ne. Pokud zakroužkujete ne, uveďte stručný důvod.

Grafické techniky	Vhodnost		Proč se vám jeví tato technika jako nevhodná
	ANO	NE	
Linoryt	ANO	NE	
Tisk z koláže	ANO	NE	
Papírotyp	ANO	NE	
Suchá jehla	ANO	NE	
Slepotisk	ANO	NE	
Monotyp	ANO	NE	
Frontáž	ANO	NE	
Benzínový papír	ANO	NE	
Razítka	ANO	NE	

V případě jakéhokoli dotazu, mě kontaktujte na mariehavran@email.cz. Děkuji za Váš čas při vyplňování dotazníku. Marie Havranová, studentka 5. roč. NŠ Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

Jednalo se o anonymní dotazník. Cílovou skupinu tvořilo 7 základních škol na Lovosicku. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jaká je četnost využití grafických technik na Lovosicku ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ a zda jsou tyto techniky vhodné pro práci s dětmi prvního stupně. Celkový počet vydaných dotazníků byl 55, dle počtu vyučujících na prvním stupni ZŠ a řádně vyplněných dotazníků se jich vrátilo 34.

Dotazované školy	škola č.	Vydané dotazníky	Vrácené dotazníky
ZŠ Všehrdova Lovosice	1	12	12
ZŠ Sady Pionýrů Lovosice	2	10	6
ZŠ A.Baráka Lovosice	3	5	2
ZŠ Čížkovice	4	5	2
ZŠ Třebenice	5	10	5
ZŠ Sulejovice	6	3	3
ZŠ Velemín	7	10	4
Celkem		55	34

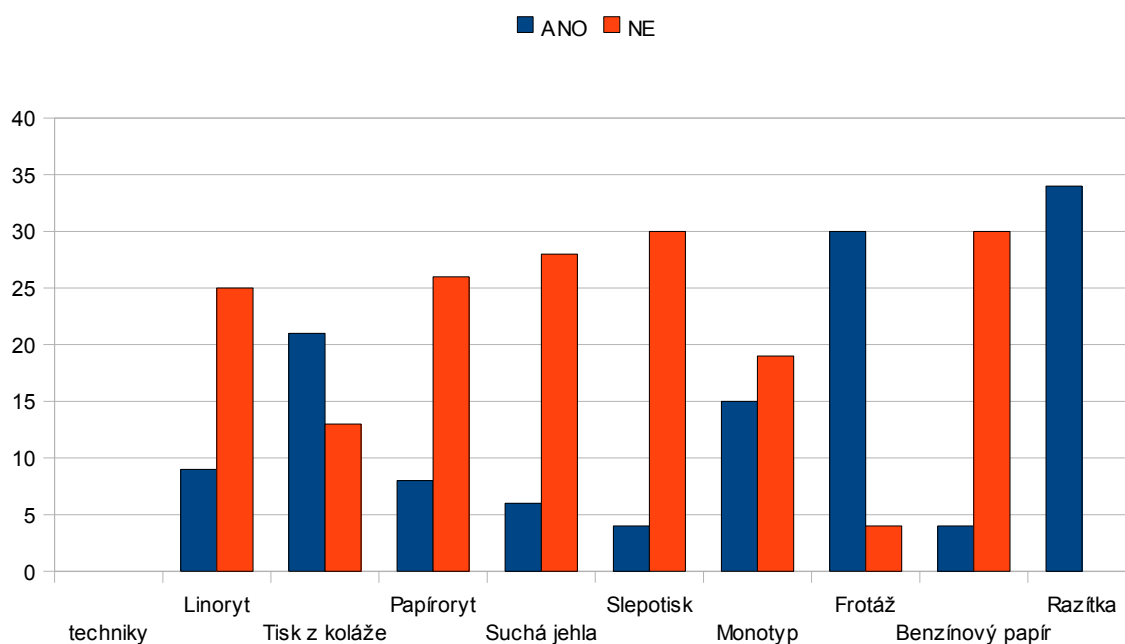

Dotazníky byly vydány podle počtu učitelů v dané základní škole. Všichni dotazovaní pedagogové vyučují na prvním stupni výtvarnou výchovu. Z dotazovaných škol jen dvě vyplnily všechny dotazníky. Z ostatních škol se vrátila přibližně polovina.

6.1. Výsledky dotazníkové šetření četnosti využití grafických technik ve výtvarné výchově 1. stupně základních škol na Lovosicku.

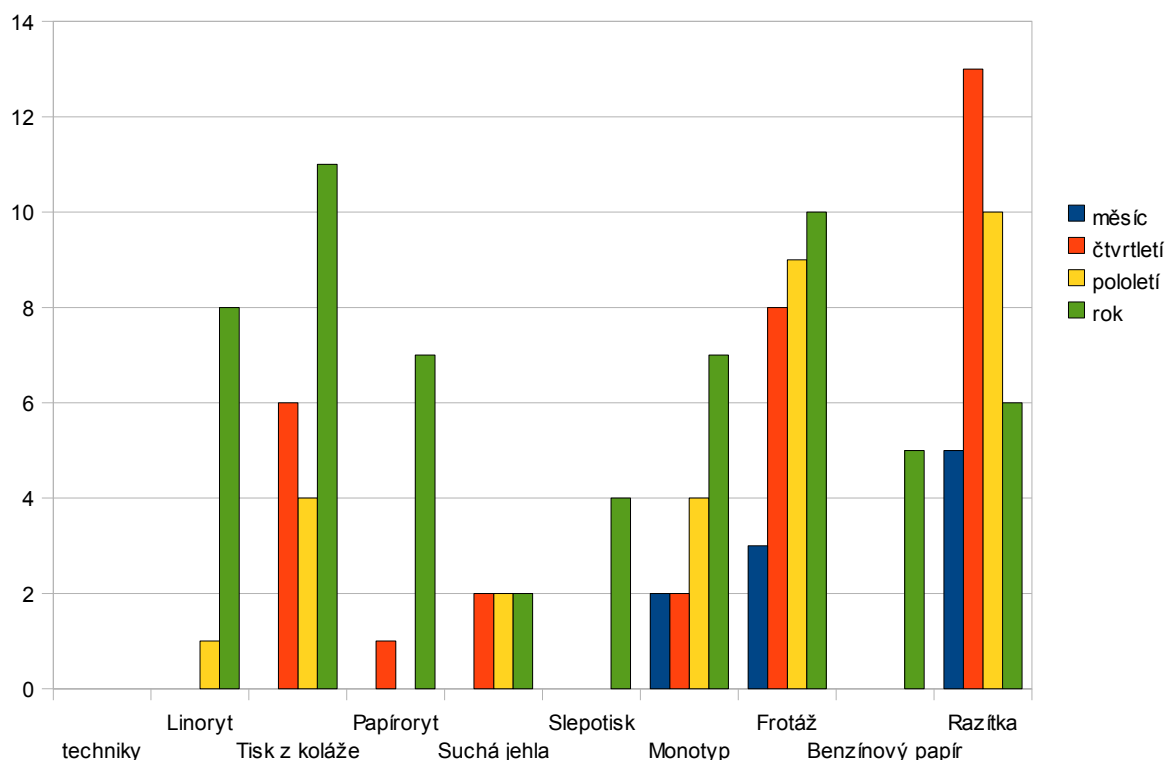
Grafické techniky	ANO	NE	Četnost jejich využití 1x za			
			měsíc	čtvrtletí	pololetí	rok
Linoryt	9	25	0	0	1	8
Tisk z koláže	21	13	0	6	4	11
Papírorýt	8	26	0	1	0	7
Suchá jehla	6	28	0	2	2	2
Slepotisk	4	30	0	0	0	4
Monotyp	15	19	2	2	4	7
Frotáž	30	4	3	8	9	10
Benzínový papír	4	30	0	0	0	4
Razítka	34	0	5	13	10	6

Využití grafických technik

Všechny zmíněné grafické techniky jsou na základních školách využívány. Nejvíce se využívají jednoduché grafické techniky, jako jsou razítka, frotáž a tisk z koláže. Techniky složitější, časově a prostředkově náročnější jsou využívány méně.

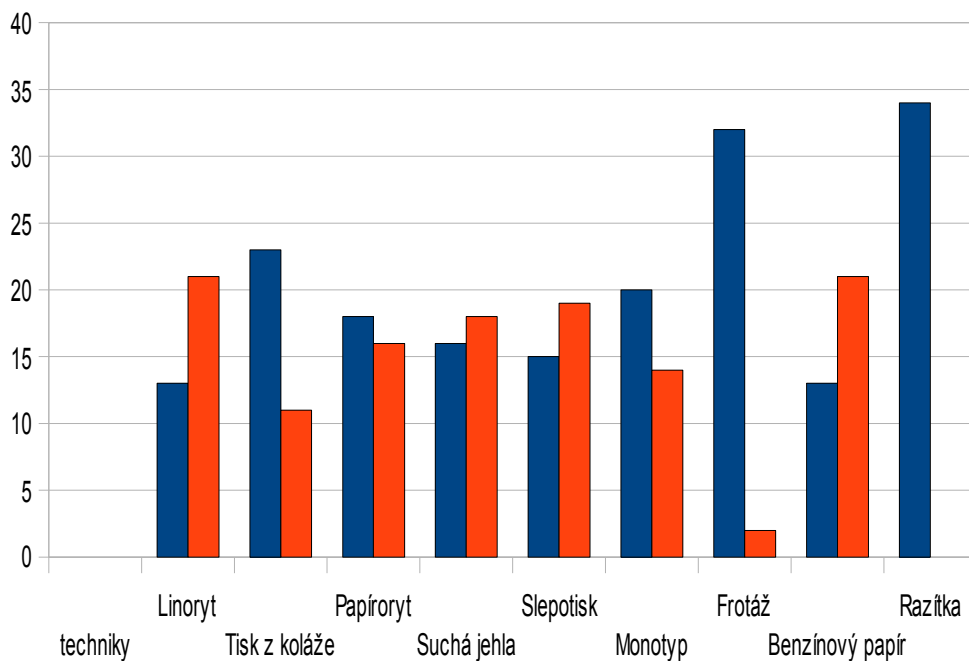
Četnost využití grafických technik 1x za měsíc, čtvrtletí, pololetí, rok

Z 34 dotazovaných učitelů výtvarné výchovy na prvním stupni jich jen devět využívá grafickou techniku linoryt, z nichž jeden dvakrát ročně a ostatní učitelé jednou za rok. Tisku z koláže se věnuje dvacet jedna učitelů, šest učitelů využívá tuto techniku čtvrtletně, čtyři učitelé pololetně a jedenáct učitelů ročně. Papírorýt v hodinách výtvarné výchovy použilo osm učitelů, jen jeden z nich čtvrtletně, ostatní jednou ročně. Se suchou jehlou žáky seznámilo šest pedagogů a to dva čtvrtletně, dva pololetně a dva ročně. Slepotiskem se zabývají čtyři učitelé jedenkrát ročně, monotypem patnáct učitelů: dva měsíčně, dva čtvrtletně, čtyři pololetně a sedm ročně. Jedna z nejvíce využívaných technik je frotáž, kterou zařazuje do výtvarné výchovy třicet učitelů, tři měsíčně, osm čtvrtletně, devět pololetně a deset ročně. Jednou z nejméně využívaných technik je benzínový papír, tou se zabývají čtyři učitelé jedenkrát ročně. Nejvyužívanější technikou na prvním stupni jsou jednoznačně razítka, využívají ji všichni z dotazovaných: pět učitelů měsíčně, třináct čtvrtletně, deset pololetně a šest ročně.

6.2. Vhodnost využití grafických technik ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ

Grafické techniky	Vhodnost		Proč se vám jeví tato technika nevhodná?
	ANO	NE	
Linoryt	13	21	Nebezpečí úrazu, nedostatek pomůcek, obtížnost
Tisk z koláže	23	11	Časová náročnost
Papírorýt	18	16	Nedostatek pomůcek
Suchá jehla	16	18	Nedostatek pomůcek
Slepotisk	15	19	Nedostatek pomůcek
Monotyp	20	14	Nedostatek pomůcek
Frotáž	32	2	Neuvedeno
Benzínový papír	13	21	Nedostatek pomůcek, nebezpečí poranění
Razítka	34	0	

Jako nejméně vhodná technika se dotazovaným učitelům jeví linoryt z důvodu nebezpečnosti využití pomůcek při tvorbě. Další nejméně vhodnou technikou je tvorba benzínového papíru, kde učitelé poukazují na nebezpečí úrazu a nevhodnost pro práci s malými dětmi. Další grafické techniky se zdají být nevhodné vzhledem k nedostatečnému materiálnímu vybavení školy.

IV. ZÁVĚR

Téma mojí diplomové práce „Využití grafických technik na prvním stupni ZŠ s ohledem na prostředí, ve kterém žák vyrůstá“ jsem si zvolila záměrně. Chtěla jsem žákům zpestřit hodiny výtvarné výchovy už jen tím, že je s grafickými technikami seznámím. Věděla jsem, že práce s pomůckami na grafickou techniku bude náročnější nejen časově, ale i na organizaci a hlavně bezpečnost práce. Spojením projektu „Poznáváme České středohoří“ s hodinami výtvarné výchovy jsme čerpali inspiraci nejen v okolí naší školy, města Lovosice, ale i krajiny, kterou máme na dohled. Na většinu míst jsme cestovali pěšky, nebo se přemístili různými dopravními prostředky. Místa, která se nám stala námětem k tvorbě ve výtvarné výchově si žáci sami „prošlápli, osahali, prožili“ a získali o něm konkrétní představu.

Myslím si, že při výtvarné práci se žáky je opravdu nejdůležitější s nimi hovořit o všem, co se kolem nich děje, co cítí. Jejich prožitky před tvorbou i při tvorbě silně ovlivňují jejich dílo. Dovoluji si tvrdit, že práce s některými grafickými technikami byly pro žáky zcela něčím novým, neobjeveným. Bylo úžasné je při tvorbě pozorovat, jak se seznamují s novou technikou, jak si ohmatávají nové nástroje, které nikdy nedrželi v ruce. A jakou měli radost, když si poprvé vyzkoušeli jak nástroje (rydlo, hřebík, špachtle atd.) fungují. Radostná nálada a objevování motivovalo nejen žáky, ale i mě pro další činnosti, na které se budeme těšili.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že se některými grafickými technikami na prvním stupni zabývají všichni učitelé. Zjistila jsem, že některé školy mají problém s materiálním vybavením pro grafické techniky (nemají rydla, lis, suché jehly, tiskařské barvy apod.). Většina pedagogů preferuje nejjednodušší techniky jako je razítko nebo frotáž. Ostatní techniky označují za nebezpečné, ať již kvůli rydlům či jehle, kde může dojít k poranění žáka a nebo kvůli výparům při ředění barev petrolejem. Myslím si však, že při dobré organizaci práce, zohlednění věku, schopností žáka a neustálého dohledu nad nimi, jsou i složitější techniky, jako je linoryt či suchá jehla pro práci na prvním stupni základních škol vhodné. Zajistím-li dobré odvětrávání třídy, není důvod se techniky benzinového papíru vzdávat (volila bych proto takové měsíce, kdy není větrání problémem), tato technika byla u žáků velmi oblíbená. Složitější techniky jsem si vyzkoušela se čtvrtou a pátou třídou, jednoduché jsem tvořila s první až třetí třídou.

Je na každém učiteli, zda tyto grafické techniky do výtvarné výchovy zařadí. Každý učitel - výtvarník podle svých schopností a zkušeností volí techniky, které jsou mu bližší, které ho osloví, které ho zajímají.

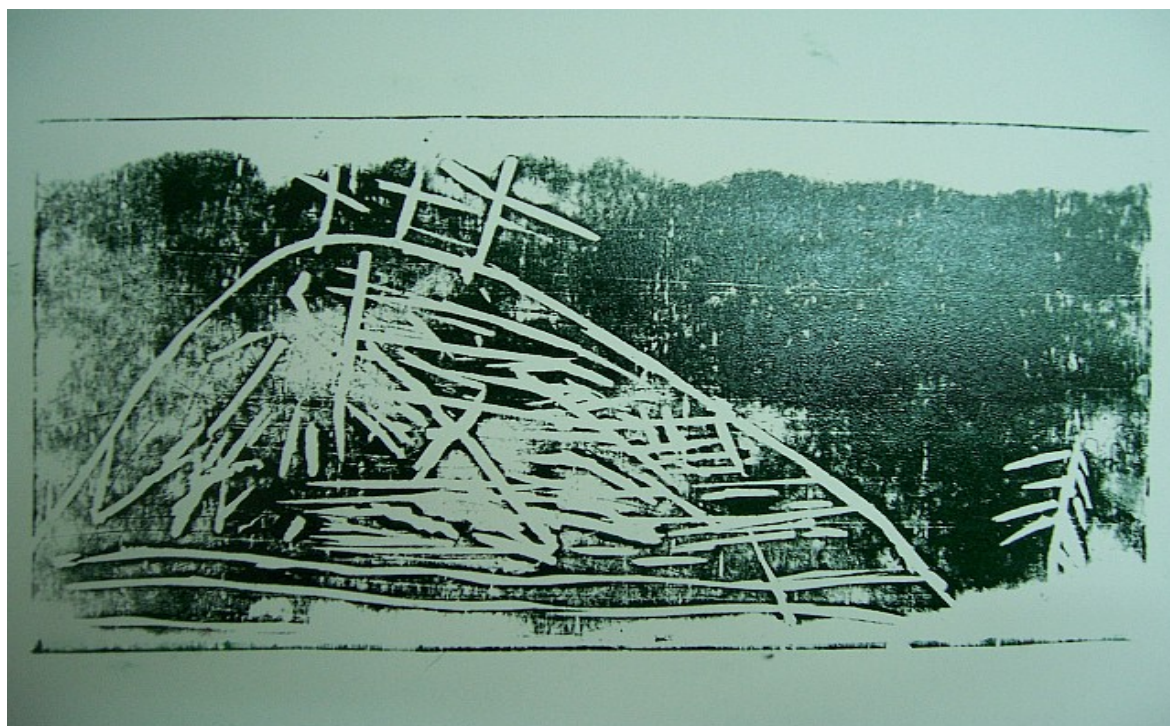
Grafické techniky se staly pro moje žáky nové, až na otisk a frotáž, dosud neobjevené a natolik zajímavé (stejně tak jako pro mě při studiu na vysoké škole), že jim v současnosti pastelky, fixy a vodové či temperové barvy nestačí. Tato nevšední tvorba motivuje nejen děti, ale hlavně mě samotnou. Dodává mi chuť do další práce a ráda budu prostřednictvím výtvarné výchovy dál tyto nové grafické techniky žákům předávat.

V. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Hora Kalvárie s vyhlídkou Tři kříže – linoryt, formát A5, IV. ročník

Obr.1: Vojtěch K., 9 let, IV. ročník

Obr. 2: Jana L., 9 let, IV. ročník

Z levého břehu na pravý břeh řeky Labe – barevný linoryt, formát A5, IV. ročník

Obr.3: Tomáš Č., 9 let, IV ročník

Obr.4: Vojtěch L., 10 let, IV. ročník

Hora Radobýl – tisk z koláže, formát A4, IV. ročník

Obr.5: Dominik H., 9 let, IV ročník

Obr.6: Jakub C., 9 let, IV. ročník

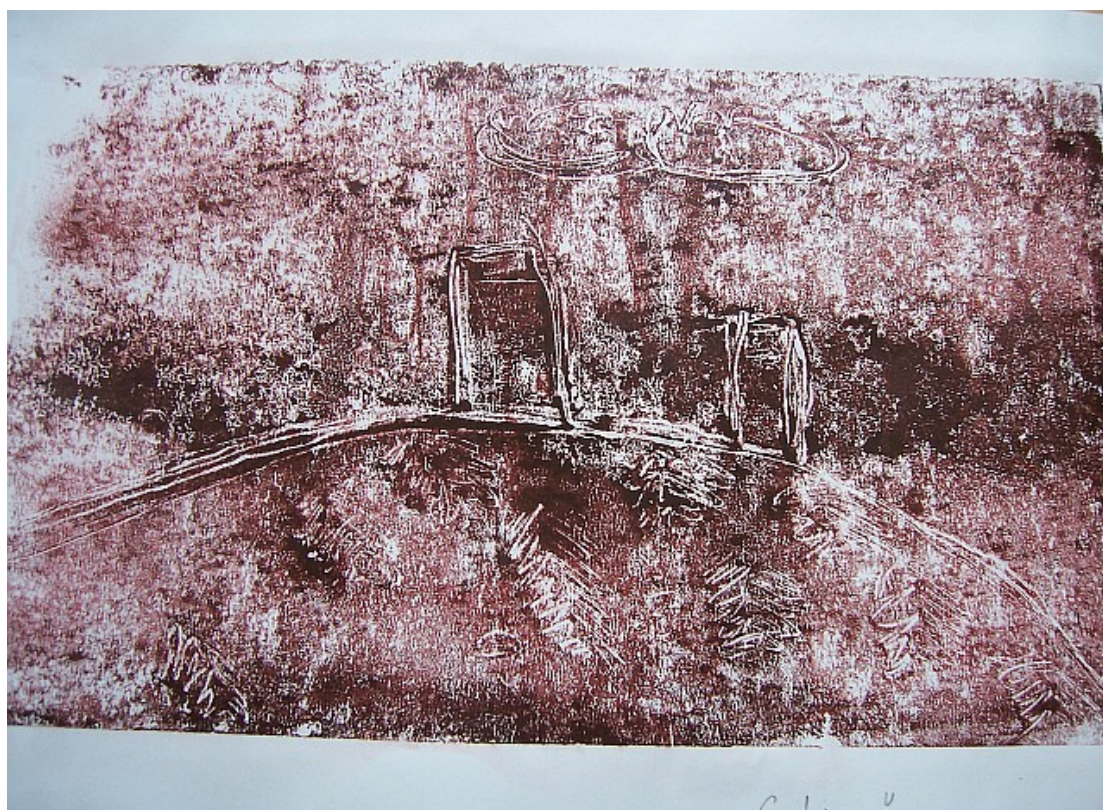
Obr.7: Daniel. D., 11 let, V. ročník

Obr.8: Viktorie Š., 11 let, V. ročník

Obr.9: Hana H., 10 let, IV. ročník

Obr.10: Lucie K., 9 let, IV. ročník

Obr. 11: Gabriela N., 8 let, III. ročník

Obr. 12: Anna V., 8 let, III. ročník

Obr. 13: Daniel D., 11 let, IV. ročník

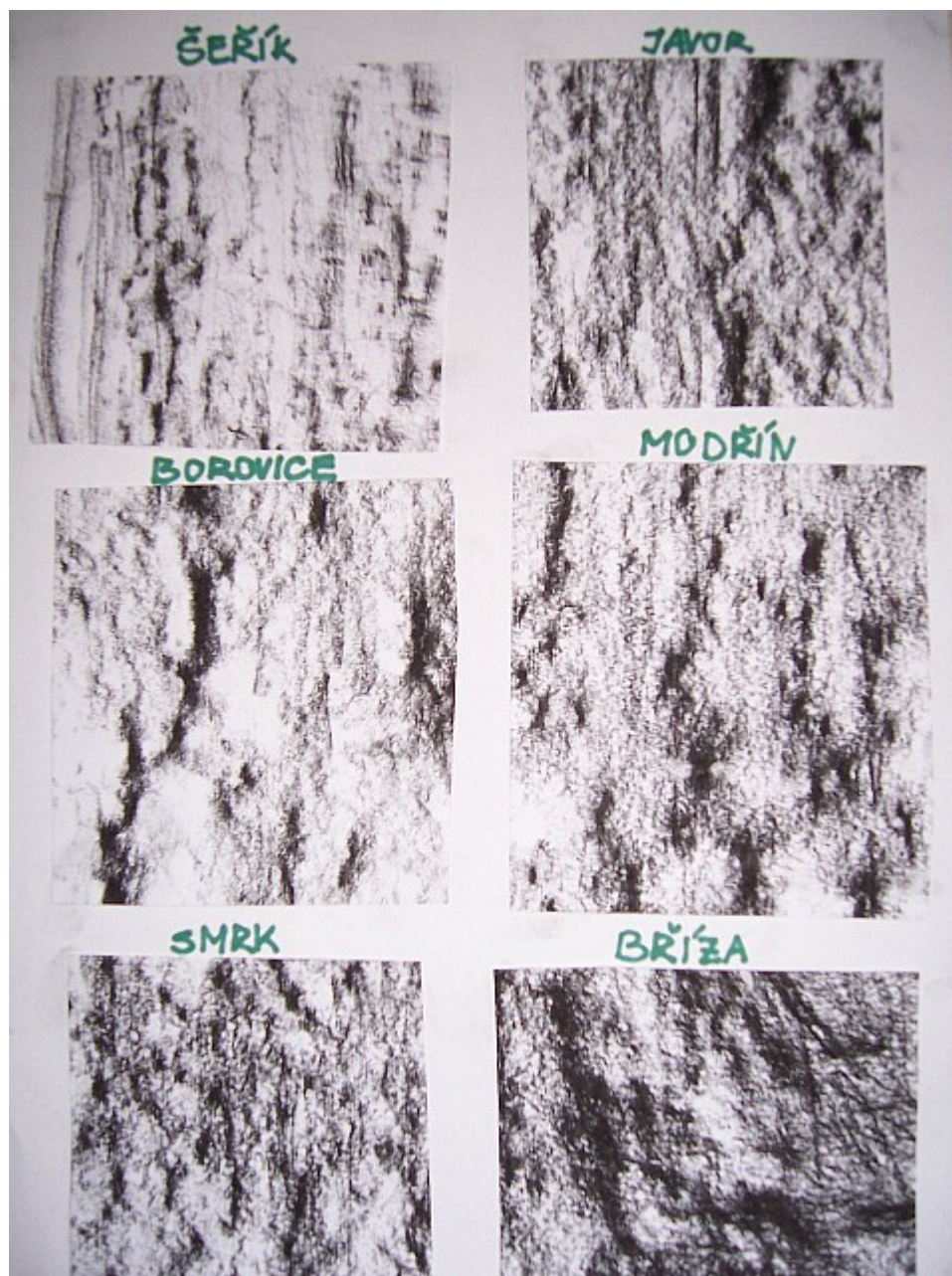

Obr. 14: Pavlína K., 11 let, V. ročník

Obr. 15: Aneta Ch., 11 let, V. ročník

Stromy v lesoparku Osmička – frotáž, formát A3, II. ročník

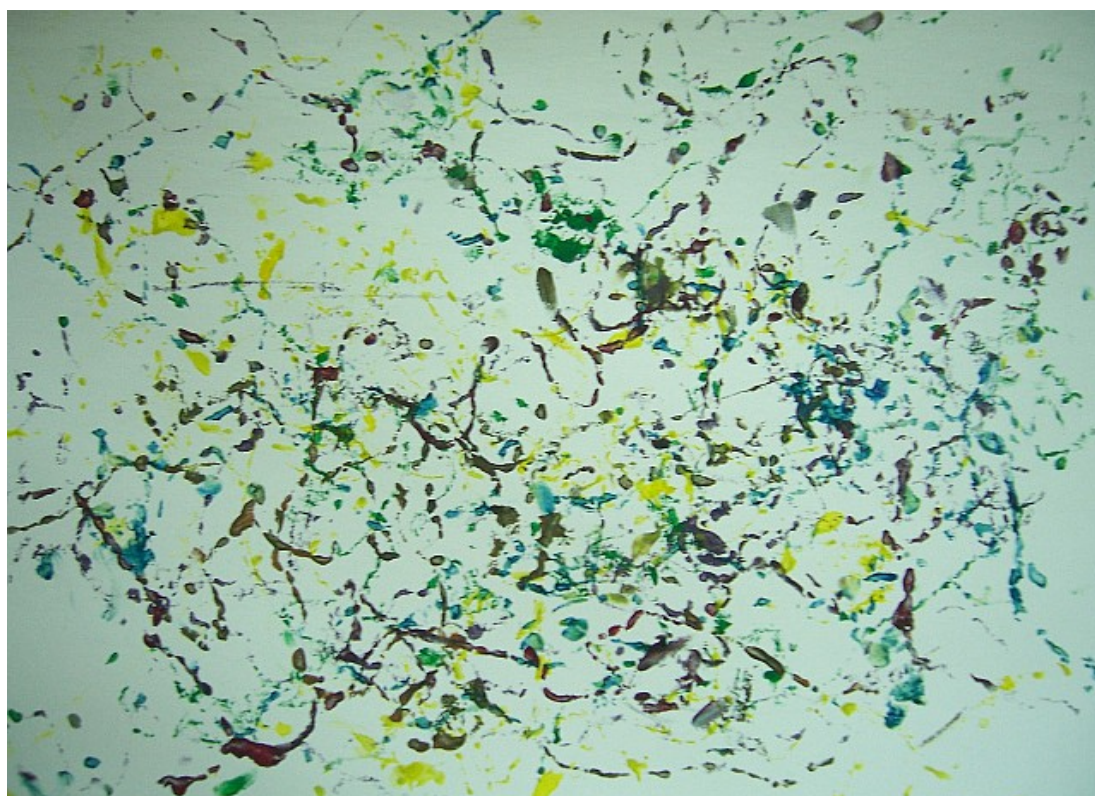

Obr. 16: Viktorie B., 7 let, II. ročník

Valící se kámen – otisk, formát A2, I. ročník

Obr. 17: Martin. B., 7 let, I. ročník

Obr. 18: Simona R., 6. let, I. ročník

Obr. 19: Jiří Š., 10 let, IV. ročník – název: „Čmelák“

Obr. 20: Rudolf G., 10 let, IV. ročník – název: „Havraní křik“

Obr. 21: Zuzana G., 8 let, III. ročník, název: „Víteř na louce“

Cesta na horu Lovoš – papíroryt, formát A4, II. ročník

Obr. 22: Filip P., 8 let, II. ročník

Obr. 23: Olina Z., 8 let, II. ročník

Obr. 24: Pavel R., 10 let, IV. ročník

Obr. 25: Marie R., 10 let, IV. ročník

Zřícenina hradu Opárno – frotáž, formát A3, I. ročník

Obr.26: Markéta H., 7 let, I. ročník

Obr. 27: Tomáš L., 6 let, I. ročník

Hora Milešovka – suchá jehla, A6, V. ročník

Obr. 28: Natálie M., 12 let, V. ročník

Obr. 29: Eliška O., 11 let, V. ročník

Obr. 30: Aleš. V., 7 let, I. ročník

Obr. 31: Nikola D., 7 let, I. ročník

Vůně našeho města – otisk, formát A3, III. ročník

Obr. 32: Oliver P., 8 let, III. ročník

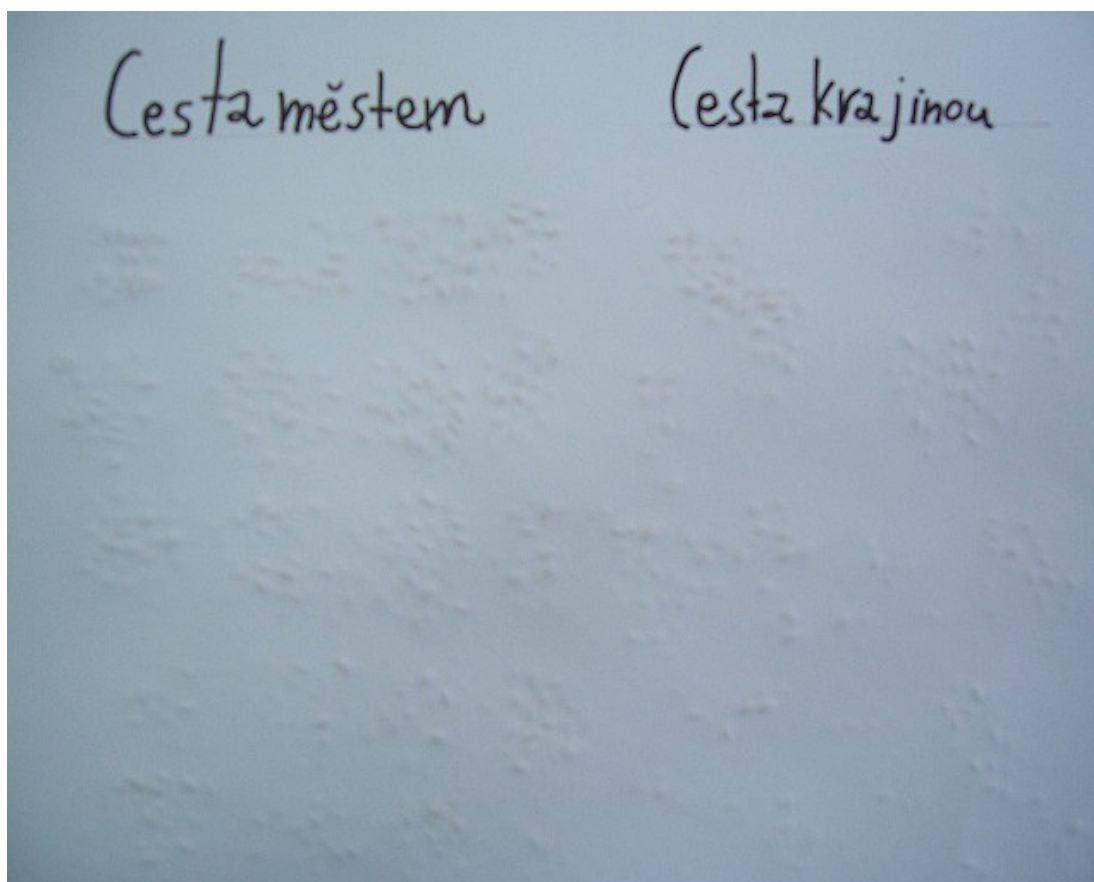
Obr. 33: Václava Z., 10 let, IV. ročník

Obr. 34: Hana H., 10 let, IV. ročník

Obr. 19: Marie Z., 9 let, IV. ročník

Obr. 20: Melisa Č., 9 let, IV. ročník

VI. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CIKÁNOVÁ, K., 1992. *Kreslete si s námi*. 1. vyd. Praha: Aventinum.

ISBN 80-85277-79-4

CIKÁNOVÁ, K., 1996. *Malujte si s námi*. 1. vyd. Praha: Aventinum.

ISBN 80-85277-84-0

JANÁČKOVÁ, Z., HORÁKOVÁ, Z., 2004. *Čítanka pro 3. ročník*. 2. aktual. vyd. Praha: Nová škola. ISBN 80-7289-047-6, s. 160

KAŠPAROVÁ, J., a kol, 2007. *ŠVP*. 1. vyd. ZS, Všechno, Lovosice

KRAČMAR, A., LINAJ, E., 2002. *Grafickou cestou*. 1. vyd. Ústí nad Labem: MIMO.

ISBN 80-903293-0-6

MARCO, J., 1981. *O grafice*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. 23-028-81

PROŠEK, J., 1980. *České středohoří*. 1. vyd. Praha: Pressfoto. 59-022-74

ROESELOVÁ, V., 2000. *Náměty ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah.

ISBN 80-902267-4-4

ROESELOVÁ, V., 2000. *Proudy ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-3-6

ROESELOVÁ, V., 1997. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah.

ISBN 80-902267-2-8

ROESELOVÁ, V., 1996. *Techniky ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-1-X

ROSSLER, J., NESVARBA, M., 2000. *Lovosice*. 1. vyd. Děčín: Grafiatisk.

SVOJKA a CO., 2007. *Otázky a odpovědi pro zvědavé děti. Proč?*. 1. vyd. Praha:

ISBN 978-80-7352-619-1

VONDROVÁ, P., 2001. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-583-0

PCPOS, 2003. Libochovany. In: *Zajímavé pověsti* [online]. 1. 12. 2003 [vid. 2. 8. 2011].

Dostupné z: http://www.libochovany.cz/Turista/historie_povesti.html

- ŠUMAVANET, 1994. Lino. In: *Sbírka, Vičar J.* [online] 1. 1. 1994. [vid. 3. 8. 2011].
Dostupné z: <http://www.gkk.cz/lino/dila.php-lng=cz&rok=2000&uid=39&f=1.htm>
- LUPOMĚSKÝ, B., 1999. In: *Máj* [online]. [vid. 1. 2. 2012]. Dostupné z:
<http://www.lupomesky.cz/maj/>
- MATOUŠEK, V., TUREK, J., 1998. Archeologické nálezy. In: *Popis nádoby* [online]. 1998
[vid. 6. 8. 2011]. Dostupné z: <http://www.kar.zcu.cz/texty/Matousek-Turek1998.htm>
- ČESKÝ ROZHLAS, 2000. Náboženství. In: *Výstava Jarmila Mařánová* [online]. 2012
[vid. 3. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/500299
- SVĚT TISKU, 2004. Knihařské papíry. In: *Mramorované papíry* [online]. 2004 [vid. 6. 10.
2011]. Dostupné z: [http://www.svettisku.cz/buxus/generate_page.php?
page_id=1876&buxus_svettisku=b1cf83](http://www.svettisku.cz/buxus/generate_page.php?page_id=1876&buxus_svettisku=b1cf83)
- WIKIMEDIA, 2009. Wikipedie. In: *Alfons Mucha* [online]. 4. 2. 2010 [vid. 8. 11. 2011].
Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Alfons_Mucha_-
_Czechoslovakian_poststamps.JPG](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Alfons_Mucha_-_Czechoslovakian_poststamps.JPG)
- ART, 2010. Allposters. In: *Leonardo da Vinci* [online]. 1. 8. 2010 [vid. 8. 12. 2011].
Dostupné z: http://www.allposters.cz/-sp/Etudes-de-jambes-Plakaty_i7306648_.htm
- KÝR, K., 2010. Karel Kýr. In: *Pravěké sbírky otisků v Gargas* [online]. 6. 11. 2010 [vid.
12. 12. 2011]. Dostupné z: [http://www.karelkyr.blogspot.com/2010/11/praveke-sbirky-
otiskl-v-gargas.html](http://www.karelkyr.blogspot.com/2010/11/praveke-sbirky-otiskl-v-gargas.html)

VII. RESUMÉ

Díky výtvarné výchově žáci realizují své nápady a poznávají svou úspěšnost. Jejich práce jsou originální a zajímavé, objevují se v nich pocity z tvorby i dřívější prožitky. Výtvarná výchova je vyučovací předmět, který vám umožňuje se s dětmi více sblížit, navzájem se poznat a vytvářet vztahy nejen mezi žáky navzájem, ale hlavně mezi vámi a dětmi. Povídate si, pomůžete, poradíte, hrajete si, radujete se s nimi, jste jedním z nich. Dobře zvolenou motivací a pozitivním ohodnocením procesu tvorby se žáci stávají vaši a vy jejich.

Výtvarné práce byly tvořeny v jednotlivých třídách daného ročníku. Naše škola leží v samotném srdci Českého středohoří, je tedy přírodou obklopena, což bylo pro zpracování mé diplomové práce velmi vhodné a výhodné. Žáci znali prostředí k návrhům pro tvorbu z cest a výprav v rámci školního projektu „Poznáváme České středohoří“. Téměř všechny náměty byly nazvány tak, aby s okolní přírodou a místem, ve kterém žák vyrůstá, souvisely (Město Lovosice, hora Kalvárie, Z levého břehu řeky na pravý břeh řeky Labe, Lesopark Osmička aj.). Další témata měla za úkol probudit u žáků smysly, vyjádřit jejich pocity pomocí výtvarné výchovy (Vůně našeho města, Noc a sny). U monotypu pak žáci uplatnili svou fantazii, hledali v náhodných liniích tvary a sami následně svá díla pojmenovali (Čmelák, Havraní křik, Vítr na louce).

Chtěla jsem u žáků prostřednictvím grafických technik a samotných poznávacích cest po okolí prohloubit lásku k přírodě tak, že o přírodu budou pečovat a chránit si ji. Že budou vědět, co nám příroda může poskytnout pro dobrý život a co na oplátku musíme věnovat přírodě my. Žáci již vědí, že jde především o ochranu životního prostředí, dodržování zákonů CHKO, ohleduplnost a podání pomocné ruky, je-li třeba.

Grafické techniky, kterými jsem se při zpracování diplomové práce inspirovala, mne velmi zaujaly. Také studium použité literatury mě obohatilo o nové poznatky a zkušenosti, kterých bych ráda do budoucna využila a to jak v soukromém životě, tak v pedagogické praxi.

VII. RESUME

In art young learners realise their ideas and discover their own success. Pupil's artistic work is original and interesting, we see excitement of work and previous experiences in it. Art is a school subject allowing every teacher to get to know his pupils and make relationships not only between him and the class but also among the pupils themselves. A teacher talks to a class, helps, advises, plays with his pupils, he enjoys art together with them. Well-chosen motivation and positive assessment of class's work help to get pupils' as well as teacher's interest.

Artistic works were created in particular classes of a given school year. Our school is situated in the heart of the Czech Highlands, so it is surrounded by lovely countryside, which was very convenient and advantageous for writing my thesis. Pupils knew the environment of the assignment of their work thanks to trips and excursions as a part of the school project "We are exploring the Czech Highlands". Almost all assignments were chosen in order to be related to the place in which the pupils live (the Town Lovosice, the Mountain Kalvarie, From the Left Bank of the River to the Right Bank, the Par Osmicka, etc.). The point of other assignments was to awake the pupils' senses, express their feelings through art (the Smell of Our Town, the Night and Dreams). As for the monotype the pupils worked with their fantasy, they discovered shapes in random lines and they gave their paintings specific names (Bumblebee, Raven's Cry, Wind and a Meadow).

By means of graphic techniques and the excursions around the Czech Highlands I intended to enlarge the pupils' love for nature so that they would protect the environment and care of it. I wanted to make the pupils realise what nature provides us with and what we owe and must do for it. The pupils are already aware of the importance of environment protection, respecting the rules of this conservation area and help if needed.

When working on this thesis I found a deep interest in graphic techniques. Studying the resources that I used enriched my knowledge and experience which I would like to use not only at my work of a teacher but also in my private life.

VII. Das Resümee

Dank der Kunsterziehung realisieren die Schüler ihre Ideen und sie lernen dabei ihren eigenen Erfolg.

Ihre Arbeiten sind originell und interessant, die Kinder entdecken neue Gefühle bei der Kunstgestaltung und auch aus den eigenen früheren Erlebnissen.

Die Kunsterziehung ist ein Unterrichtsfach, das ermöglicht, den Kindern näherzukommen und sich gegenseitig kennenzulernen.

Dies gilt sowohl unter den Kindern gegenseitig als auch in der Beziehung des Lehrers zu den Schülern.

Sie reden miteinander, sie helfen sich und sie spielen auch zusammen. Der Lehrer ist einer in der Gruppe.

Eine gut gewählte Motivation und eine positive Beurteilung des künstlerischen Schaffens der Kinder führen zu der Bildung einer Gemeinschaft der Schüler mit dem Lehrer.

Die Kunstarbeiten wurden in den einzelnen Klassen eines Jahrgangs gebildet.

Unsere Schule liegt im Herzen des Böhmisches Mittelgebirges. Somit ist sie mit der Natur eng verbunden.

Das war beim Schreiben meiner Diplomarbeit vom Nutzen.

Die Schüler haben die Vorschläge für die Kunstmotive gut erkannt und zwar im Rahmen des Schulprojektes „Wir erlernen das Böhmisches Mittelgebirge“.

Fast alle Motive wurden so formuliert, dass man sie mit der Natur und mit der Umgebung der Schule zusammenbringen konnte, die Stadt Lovosice, der Berg Kalvarie, die rechte und die linke Flußseite, der Waldpark Osmicka u. a.

Weitere Themen war, bei den Kindern die Gefühle zu wecken und diese mit Hilfe der Kunsterziehung auszudrücken, das Atmen unserer Stadt, der Tag und die Träume.

Bei Monotypen haben die Schüler ihre Fantasie angewendet. Sie suchten in den zufälligen Linien neue Gestaltungsmöglichkeiten, wie z.b. die Hummel, der Rabenschrei, der Wind in der Wiese.

Ich wollte bei den Schülern mit Hilfe der graphischen Techniken und den Naturlehrpfaden der Umgebung die Liebe zu der Natur vertiefen. Sie sollen die Natur pflegen und sie schützen.

Die Schüler werden wissen, was uns die Natur für ein gutes Leben bietet und was wir dazu im Gegensatz für die Natur tun müssen. Sie wissen schon, dass es sich dabei um die Einhaltung der verschiedenen Normen des Naturschutzes handelt und dass sie bei Bedarf auch Hilfe leisten werden.

Bei der Schreibung meiner Diplomarbeit haben mich die angewendeten graphischen Techniken sehr inspiriert. Auch das notwendige Literaturstudium hat mich um neue Erkenntnisse und Erfahrungen bereichert. Ich werde dies auch in der Zukunft sowohl in der pädagogischen Praxis als auch im privaten Leben nutzen können.

